

Hämeenlinnan asemakaava-alueiden linnustoselvitys vuonna 2013

 Faunatica Oy
– TUNTOSARVET AITOOIN LUONTOON –

Espoo
2013

Sisällysluettelo

TIIVISTELMÄ	2
1. JOHDANTO	3
2. TULOKSET JA NIIDEN TARKASTELU	5
2.1. Lajimäärä	5
2.2. Siiri.....	5
2.3. Kantolanniemi–Luukkaanlahti.....	6
2.4. Eteläranta	6
2.5. Varikonniemi	7
2.6. Aulangon siirtolapuutarha.....	7
2.7. Suosaari.....	8
2.8. Aiemmat linnustaselvitykset.....	8
3. JOHTOPÄÄTÖKSET JA TOIMENPIDESUOSITUKSET.....	10
3.1. Siiri.....	10
3.2. Kantolanniemi–Luukkaanlahti.....	10
3.3. Eteläranta	11
3.4. Varikonniemi	11
3.5. Aulangon siirtolapuutarha.....	11
3.6. Suosaari.....	12
3.7. Siirinkadun asemakaavan arvioidut vaikutukset linnustolle.....	12
4. KIRJALLISUUS.....	15
LIITE 1. MENETELMÄKUVAUS.....	16
LIITE 2. LINNUSTOSELVITYKSEN TULOKSET.....	19
LIITE 3. HUOMIOARVOISTEN LINTULAJIEN ESITTELYT	37

Kannen kuva: Kari Nupponen / Palokärkinaaras Siirin selvitysalueella 8.5.2013

Karttakuvat: © Faunatica Oy

Pohjakartat: © Maanmittauslaitos

Kirjoittaja: Pertti Koskimies

Toimittaja: Elina Manninen

Kiitokset: Heli Jutila (Hämeenlinnan kaupunki), Karri Jutila (lintuhavaintoja)

Tiivistelmä

Hämeenlinnan linnustoselvitys 2013 on osa kuuden asemakaava-alueen luontoselvityksiä, jotka Faunatica Oy toteutti Hämeenlinnan kaupungin toimeksiannosta. Selvitysalueet olivat: (1) Siiri, (2) Kantolanniemi ja Luukkaanlahti, (3) Eteläranta, (4) Varikonniemi, (5) Aulangon siirtolapuutarha ja (6) Suosaari.

Linnustoselvityksen tavoitteena oli selvittää uhanalaisten, silmälläpidettävien, Euroopan Unionin lintudirektiivin liitteen 1 erityistä suojelua vaativien, Suomen kansainvälisten vastuulajien sekä muiden harvalukuisten ja elinympäristövalinnassaan vaatelaiden lintulajien esiintyminen pesimäkaudella 2013.

Selvitysalueilla havaittiin pesiviksi tulkittuja lajeja seuraavasti: Siirin alueella 36, Kantolanniemen–Luukkaanlahden alueella 38, Etelärannassa 20, Varikonniemessä 34, Aulangon siirtolapuutarhan alueella 33 ja Suosaarella 31.

Siirin selvitysalueen lounais- ja eteläosassa ja koillisosassa on vanhaa ja linnustollisesti arvokasta metsää. Lisäksi jokivarsi osaksi tulvivine rantoineen on linnustollisesti arvokas. Osaa alueen niitystä voisi vuosittain niittää, jotta siellä säilyisi monipuolista niittykasvillisuutta ruokailupaikoiksi monille lintulajeille.

Kantolanniemen–Luukkaanlahden alueella arvokkaimpia linnuston elinympäristöjä ovat Kirkkolahti rantametsiköineen, Kantolanniemen leppä- ja koivuvaltainen lehto sekä Luukkaanlahden ja sen suualueen sekä siirtolapuutarhan ranta-alueet. Rehevät rantaruokot, tiheät pensaikot ja vaikeakulkuiset lehtimetsiköt tarjoavat linnuille hyviä pesimä- ja ruokailupaikkoja. Kantolanniemen houkuttelevuutta tikoille voitaisiin tehostaa kaulaamalla leppiä, koivuja ja haapoja. Alueen länsikolkassa Virvelin edustalla oleva naurulokkiyhdyksunta on hyvin arvokas koko Kanta-Hämeen mittakaavassa.

Etelärannalla lintujen elinoloja voidaan turvata ja parantaa lähinnä puisto- ja ranta-alueilla. Vikmaninlahden pohjukan ruokkolaikku ja muu luonnonkasvillisuus tulisi säilyttää nykyisessä tilassaan.

Pääosa Varikonniemestä olisi syytä säilyttää lintujen pesimäalueena ja reheväkasvuisena lehtometsänä, jonka laatua kololintujen elinympäristönä voidaan parantaa lisäämällä lahoppuun määrää. Länsirannan ja koilliskolkan luhtarannat kelpaavat monille vesi- ja rantalintulajeille pesimä- ja ruokailupaikoiksi, kunhan niiden suojana säilytetään tiheää pensaikkoa.

Aulangonjärven moreenimäki on poikkeuksellisen luonnontilaista ja vanhaa metsää, joka olisi säilytettävä sellaisenaan. Jotta alue säilyisi mahdollisimman rauhallisena ja luonnontilaisena myös arimmille linnuille, ei tälle alueelle tulisi raivata uusia polkuja. Alueen länsiosan tien pohjoispuolella on niin ikään linnustollisesti arvokasta metsää, joka olisi syytä jättää hoitamatta. Vohtenoisen niittyalue olisi jätettävä pikkulepinkäisen elinpiiriksi ja sitä voitaisiin osittain niittää vuosittain Siirin niityn tapaan.

Suosaaren eteläpuolisko on syytä säilyttää nykyisellään. Kosteapohjaisen lehdon varttuessa siitä kehittyy etenkin tikoille suotuisa ympäristö, jota voidaan parantaa lisäämällä lahoppuuta. Pensaikkoa ja puustoa voitaisiin joiltakin paikoilta raivata, jotta reheviä ruohokasvustoja säilyisi sopivina aukkoina alueella viihtyville kerttusille ja muille yölaulajille.

1. Johdanto

Hämeenlinnan kaupunki tilasi Faunatica Oy:ltä kuuden asemakaava-alueen luontoselvitykset 2013. Selvityksissä paikannettiin lepakoiden, liito-oravan ja viitasammakon sekä huomionarvoisten lintulajien lisääntymis- ja levähdyspaikkoja.

Linnustaselvityksen tavoitteena oli kartoittaa uhanalaisten, silmälläpidettävien, Euroopan Unionin lintudirektiivin liitteen 1 erityistä suojelua vaativien, Suomen kansainvälisten vastuulajien sekä muiden harvalukuisten ja elinympäristövalinnassaan vaateilaiden lintulajien esiintyminen kuudella alueella Hämeenlinnan kaupungin keskustassa ja lähiympäristössä pesimäkaudella 2013. Koska linnuston monimuotoisuus ja harvalukuisten lajien esiintyminen ilmentävät yleisemminkin alueiden luonnonsuojelullista arvoa, linnustaselvityksen tuloksia voidaan käyttää hyväksi luontoarvojen määrittämisessä sekä arvokkaimpien linnusto- ja luontoalueiden rajaamisessa elinympäristöjä muuttavilta maankäytönmuodoilta.

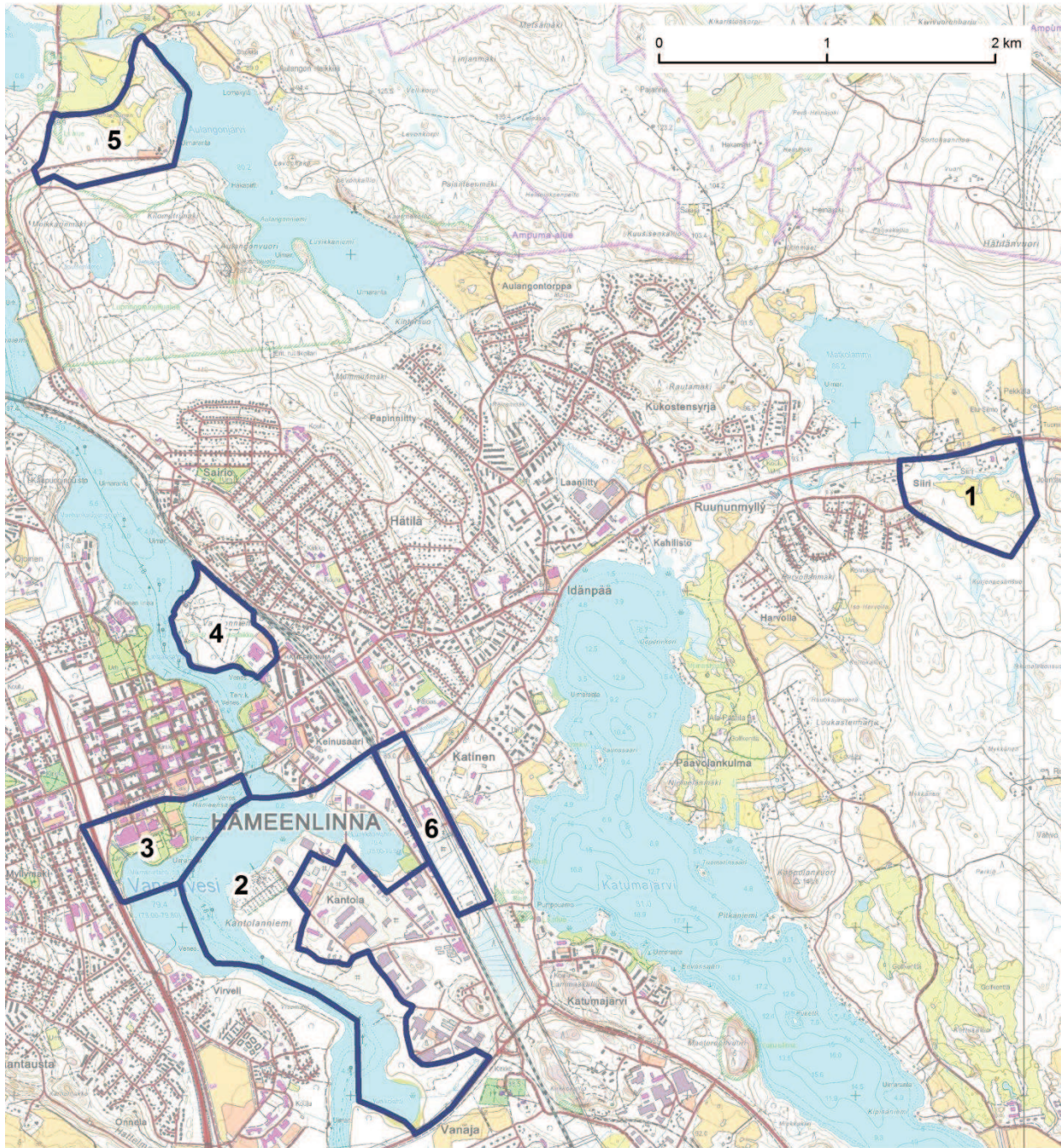
Selvitysalueet olivat: (1) Siiri, (2) Kantolanniemi ja Luukkaanlahti, (3) Eteläranta, (4) Varikonniemi, (5) Aulangon siirtolapuutarha ja Suosaari (6) (kuva 1).

Etelärannan, Kantolanniemen–Luukkaanlahden, Suosaaren ja Varikonniemen alueet sijaitsevat kaupunkialueella kun taas Aulangon siirtolapuutarhan alue Aulangonjärven luoteispuolella ja Siirin alue kaupungin itäpuolella ovat kauempana tiheästä kaupunkiasutuksesta ja vilkasliikenteisimmistä liikenneväylistä.

Etelärannan alue sijaitsee keskustan kupeessa ja on muita urbaanimpi. Alueella on puistoa, urheilukenttä, uimaranta sekä tiheään rakennettuja kauppa- ja liikerakennustontteja sekä päällystettyjä katuja. Kantolanniemen–Luukkaanlahden alueen etelä- ja keskiosat ovat pääosaksi vaihtelevanikäistä lehtimetsää ja -pensaikkaa, pohjoisosa rehevärantaisen Luukkaanlahden ympäristössä siirtolapuutarhaa ja liikerakennustontteja.

Varikonniemellä kasvaa enimmäkseen keski-ikäistä lehtimetsää. Suosaaren pohjoisosa on varastoaluetta, eteläosa kosteapohjaista lehtimetsää ja -pensaikkaa. Aulangon siirtolapuutarhan alue koostuu Aulangonjärven moreenimäestä, jolla kasvaa vanhaa ja varsin luonnontilaista havumetsää, sekä Vohtenoisen niitystä ja sen etelä- ja länsipuolisesta metsäalueesta, joka on enimmäkseen keski-ikäistä kuusimetsää. Siirin alueen keskiosa on niittyä, pohjoisosa omakotialuetta, niityn länsi-, etelä- ja koillispuoli keski-ikäistä kuusimetsää.

Samojen selvitysalueiden linnustosta ei ollut käytettävissä vastaavalla tarkkuudella tehtyjä laskentoja viime vuosilta. Hämeenlinnan pesimälinnustosta on koottu laajempi selvitys vuosina 1988–1989 (Astor ym. 1991). Myös Hämeenlinnan lokkilinnuista (Astor 1995) sekä vesi-, lokki- ja rantalinnustosta (Astor 1998) on julkaistu yhteenvedot 1990-luvulla. Lisäksi tutkituilta alueilta on saatavissa jonkin verran lintuharrastajien ilmoittamia yksittäishavaintoja, joiden kokoaminen ei kuitenkaan kuulunut tähän selvitykseen. Havaintoaineistosta olisi saatavissa täydentävää tietoa joidenkin harvalukuisten lajien esiintymisestä, joskin sattuma vaikuttaa ei-systemaattisessa havainnoinnissa merkittävästi siihen, mitä lajeja tietyllä alueella tavataan. Siksi satunnaisretkeilyllä koottu havaintoaineisto, jonka taustalla olevaa havainnoinnin tehoa ja kattavuutta ei tunneta, ei anna yhtä luotettavaa tietoa lajiston koostumuksesta, harvalukuisten lajien runsaudesta ja linnuston suojeluarvosta.

Kuva 1. Selvitysalueet: (1) Siiri, (2) Kantoala ja Luukkaanlahti, (3) Eteläranta, (4) Varikonniemi, (5) Aulangon siirtolapuutarha ja Suosaari (6).

2. Tulokset ja niiden tarkastelu

2.1. Lajimäärä

Kuudella selvitysalueella havaittiin pesiviksi tulkittuja lajeja seuraavasti: Siirin alueella 36, Kantolanniemen–Luukkaanlahden alueella 38, Etelärannassa 20, Varikonniemessä 34, Aulangon siirtolapuutarhan alueella 33 ja Suosaassa 31.

Lajimäärästä ei voi suoraan päätellä alueiden laatua lintujen elinympäristönä, koska niiden pinta-alat poikkeavat toisistaan huomattavasti, kuten elinympäristövalikoimatkin. Etelärannan muita alueita olennaisesti alhaisempi lajimäärä johtuu paitsi pienimmästä maapinta-alasta myös elinympäristötyyppien yksipuolisuudesta sekä ihmistoiminnan ja liikenteen aiheuttamasta häirinnästä. Alueiden linnuston monimuotoisuutta ja suojeluarvoa ilmentävät sen sijaan uhanalaiset lajit sekä erityistä suojelua vaativat, elinympäristövaatimuksiltaan vaateliaat ja muut harvalukuiset lajit, joita tarkastellaan alueittain.

2.2. Siiri

Siirin alueen peltoaukeaa reunustaa lännessä, etelässä ja koillisessa hyväkasvuinen, keski-ikäinen kuusimetsä, kaakossa osittain harvennettu nuorehko sekametsä. Pohjoisosan vaihtelevat omakotipihat ympäröivine niittyineen ja muine avomaineen luovat pesimämahdollisuuksia monille kulttuurialueiden lintulajeille. Alueen monimuotoisuutta lisää myös luonnonmukaisesti virtaava joki paikoin tulvivine rantaluhtineen ja -pensaikkoineen.

Alueella tavattiin EU:n lintudirektiivin liitteen 1 erityisesti suojelemista lajeista pyy ja palokärki. Eteläosan kuusimetsä läheisine tiheikköineen ja ojanvarren leppineen on pyylle suotuisaa elinympäristöä. Palokärjen pesäpaikanvalinnassa ratkaiseva tekijä on riittävän paksun pesäpuun löytyminen. Siirin alueen pari oli hakannut kolonsa länsireunalle uusien asuintalojen pihapiirin reunassa kasvavaan mäntyyn, jollaisia on lähekkäin muutama. Toinen edellytys palokärjen pesinnälle on muurahaisten runsaus (alueella on useita muurahaiskekoja) sekä kuolleiden, talvisten ruokailupuiden saatavuus. Palokärjen reviiri on usein neliökilometrien laajuinen, ja todennäköisesti tämäkin pari liikkuu ja hakee ruokaa suureksi osaksi tutkimusalueen ulkopuolelta. Pesässä varttui ainakin kaksi poikasta lentokykyisiksi. Palokärki ei näyttänyt välittävän lähimpien talojen pihalla, vain 20–30 metrin päässä liikkuvista ihmisistä.

Suomessa silmälläpidettäviksi luokitelluista lajeista Siirin alueella tavattiin rantasipi, joka pesi jokivarren tuntumassa, ja viime vuosina huomattavasti Suomessa taantunut punavarpunen, joka tavattiin kahdella reviirillä jokivarren pensaikoissa. Muita harvalukuisia, melko iäkkäitä kuusivaltaisia metsiä suosivia lajeja ovat metsäviklo, jolle sopivaa pesimä- ja ruokailuympäristöä alueella on runsaasti, sekä tilitilli ja puukiipijä. Käpytikka sen sijaan ei viihdy kuusimetsissä, minkä vuoksi alueella tavattiin vain yksi pari, vaikka käpytikka oli pesimäkaudella 2013 Suomessa poikkeuksellisen runsas. Kirjosiepon sekä sini- ja talitiaisen runsaus johtuu osittain pihapiirien lukuisista pöntöistä. Alueella on sopivia niittyjä myös pensastaskulle, joka taantui nopeasti 1900-luvun lopulla mutta on sittemmin elpynyt. Pensastaskuja havaittiin peltoaukealla ja pohjoisosassa talojen välisellä niityllä.

2.3. Kantolanniemi–Luukkaanlahti

Kantolanniemen alue ja Luukkaanlahti ympäristöineen ovat tutkimusalueista laajimmat ja elinympäristöiltään monimuotoisia, vaikka havumetsät puuttuvat alueelta tyystin. Tämän alueen lajimäärä (38) oli myös korkein kuudesta tutkitusta alueesta. Pari- ja reviirimäärä tilastoitui 27 lajista.

Laulujoutsen kuuluu EU:n lintudirektiivin suojelemiin lajeihin. Kirkkolahdella havaitun parin mahdollista pesintää ei varmistettu, mutta tämä rauhallinen alue soveltuu lajin pesimäympäristöksi. Kivitasku on Suomessa luokiteltu vaarantuneeksi, rantasipi, naurulokki ja sirittäjä silmälläpidettäviksi. Kaksi kivitaskuparia pesi Kantolanniemen keskiosassa lajille hyvin sopivalla niukkakasvisella varastoalueella, jossa esimerkiksi betonielementtikasat tarjoavat sopivia pesäpaikkoja. Rantasipille sopivaa, niukkakasvista rantaympäristöä riittäisi Kantolanniemessä useammallekin parille.

Naurulokkeja pesi karkean, emojen määrään perustuvan arvion mukaan noin 170 paria tutkimusalueen länsikolkassa pikku saarella Kantolanniemen ja Virvelin välisessä salmessa. Luukkaanlahdella pesi mahdollisesti kaksi paria kahdessa eri paikassa, ja useissa paikoissa muuallakin nähtiin ruokailevia naurulokkeja. Sirittäjälle sopivaa lehtimetsäaluetta Kantolanniemessä on melko laajalti, mutta laulavia koiraita havaittiin silti vain yksi. Silmälläpidettäviksi luokiteltuja punavarpusia lauloi alueen eteläosassa kolme, mutta lajille sopivaa elinympäristöä on runsaasti muuallakin. Lisäksi havaituista lajeista leppälintu ja telkkä ovat Suomen kansainvälisiä vastuulajeja.

Muita huomionarvoisimpia lajeja ovat vaateliat ja melko harvalukuiset lehtolinnut pikkutikka, satakieli, kultarinta, mustapääkerttu ja pyrstötiainen sekä Luukkaanlahden perukkaan ja sen suualueelle keskittyneet silkkiuikku ja nokikana. Myös kololintuja (käpytikka, leppälintu, kirjosiippo, sini- ja talitiainen) alueella pesii runsaasti. Pajusirkkuja alueella pesii todennäköisesti enemmän kuin yksi, sillä sopivaa rantaruoikkoa ja -pajukkoa on laajalti varsinkin Kirkko- ja Luukkaanlahdella. Laskennat aloitettiin aktiivisimmin huhtikuussa laulavan pajusirkun osalta liian myöhään; touko-kesäkuussa tämä ruoikoissa pysyttelevä laji on paljon vaikeampi huomata.

Pesiviksi tulkittujen lajien lisäksi Kantolanniemen itäosassa löytyi palokärjen (direktiivilaji) ruokailupuu, joka on saattanut olla käytössä talvella. Mitään lajin pesintään viittaavaa ei alueella havaittu. Luukkaanlahden lounaisrannalta löytyi pussitiaisen edellisvuotinen pesä. Koska tällä eteläisellä suurharvinaisuudella yksinäinen koiraskin rakentaa pesiä, ei varmuutta lajin pesinnästä vuonna 2012 ole.

2.4. Eteläranta

Etelärannan alueen pohjoisosa soveltuu rakennetussa ympäristössä toimeen tuleville lajeille ja urheilukenttä, puistonurmikot ja ranta-alueet avomaiden ja rantojen linnuille. Pesiviksi tulkituista 20 lintulajeista merkittävimpiä ovat Suomessa silmälläpidettäviksi luokitellut rantasipi ja naurulokki sekä EU:n lintudirektiivin liitteen 1 lajeihin kuuluva kalatiira. Lisäksi luokitelluista lajeista havaittiin leppälintu, joka on Suomen kansainvälinen vastuulaji. Uimarannan edustalla paikallisena oleskelleen naurulokkiparin lisäksi ilmeisesti Kantolanniemen länsipuolella pesivän yhdyskunnan yksilöitä lenteli Etelärannan vesialueella. Kolmen paikallisen kalatiiraparin ohella Etelärannan edustalla saalisteli ilmeisesti muitakin yksilöitä. Kalatiirat pesivät todennäköisesti liikerakennusten tasakatoilla (Astor 1998). Muista lasketuista lajeista leppälintu, sini- ja talitiainen, varpunen ja pikkuvarpunen ovat kolopesijöitä, jotka pesivät joko rakennusten tai puistopuiden koloissa.

2.5. Varikonniemi

Varikonniemen alue on suurimmaksi osaksi reheväkasvuista, paikoin tiheää ja keski-ikäistä lehtimetsää, laidoiltaan myös kosteaa pensaikkoa. Alue on entistä varasto- ja saha-alueetta, ja sen polkuja ja pyöräteitä pitkin liikkuu melko runsaasti ihmisiä. Toisaalta linnut saavat pesiä alueella rauhassa, koska kosteapohjaiset ja tiheet aluskasvustot eivät ole houkuttelevia. Alueen itäreunalla on rakennuksia ja avoin parkkipaikka. Pohjoisreunaa sivuava rautatie junineen ei häiritse lintuja eikä aiheuta törmäysuhkaa samalla lailla kuin Etelärannan, Kantolanniemen–Luukkaanlahden tai Suosaaren sivuitse tai läpi kulkeva autoliikenne.

Varikonniemen lajeista pikkusieppo kuuluu direktiivilajeihin ja sirittäjä Suomessa silmälläpidettäväksi luokiteltuihin lajeihin. Pikkusieppo oli mahdollisesti pariton kiertelevä koiras, koska se havaittiin vain 16.6., ja koska lintu liikkui laulaessaan satoja metrejä alueen keskiosassa. Alue on tosin lajille soveliaasta pesimäympäristöä. Sirittäjälle sopivaa lehtoa on myös laajalti, ja mahdollisesti muina vuosina reviirimäärä voi olla moninkertainen nyt havaittuihin kahteen verrattuna. Sirittäjät asettuvat yleisesti toistensa lähelle laulamaan ja pesimään, ja nämä tihentymät sijoittuvat eri vuosina osittain sattumanvaraisesti eri alueille.

Pikkusiepon ja sirittäjän ohella myös muiden vaateliaden lehtolintujen (satakieli, kultarinta, mustapääkerttu) sekä aukkoisia, reheväkasvuisia pensaikkoja tarvitsevien viitakerttusten reviirimäärät ovat Varikonniemessä huomattavan korkeita. Myös sini- ja talitiaisia alueella pesii runsaasti, mikä kielii pesäkolojen lukuisuudesta; osa pareista pesi pöntöissä, mahdollisesti rakennusten koloissakin. Käpytikkojen puuttuminen johtunee sattumasta, sillä alue on tälle lajille otollista. Varikonniemi sopisi pikkutikallekin muuten, mutta sen talvisiksi ruokapuiksi tarvitsemia lahopuita on niukasti.

Alueella pesii huomattavan suuri määrä räkättirastaita, joista osa yksittäispareina mutta enemmistö muutaman parin ryhmittyminä. Räkättirastaat puolustavat pesiään aggressiivisesti, mistä hyötyvät myös muut niiden lähettyvillä pesivät lajit.

2.6. Aulangon siirtolapuutarha

Aulangon pohjoispuolen tutkimusalueen metsät ovat vanhempia ja luonnontilaisempia kuin muilla tutkituista alueista. Aulangonjärven moreenimäellä kasvaa jyrkeviä mäntyjä ja kuusia ja seassa koivuja. Laho- ja maapuuta on enemmän kuin muilla alueilla, samoin luonnontilaisia ja reheväkasvuisia aluspensaikkoja. Vohtenoisen länsipuolen rehevähajainen kuusimetsä on vanhahkoa ja melko luonnonoloista, mutta pensaskerros on paikoin niukkaa. Alueen luoteiskolkassa on kymmenien puiden jalavaesiintymä. Tien eteläpuolella on nuorehkoa, paikoin harvennettua, paikoin tiheää sekametsää. Vohtenoisen entinen peltoalue on pensaikkojen pilkkomaa niittyä. Vaikka alueen eteläosan halki kulkee autotie ja kevyen liikenteen väylä, ja kaakkoiskolkassa on uimaranta, ulkoilumaja ja parkkipaikka, ei ihmistoiminta sanottavammin häiritse lintuja.

Alueella tavattiin EU:n direktiivilajeista palokärki ja pikkulepinkäinen, joista molemmille on sopivaa elinympäristöä. Silmälläpidettäviä sirittäjiä pesi tiheähkö kanta sekä moreenimäen eteläosassa että Vohtenoisen länsipuolen kuusikossa. Suomen vastuulajeihin kuuluva telkkä havaittiin koilliskolkan lahdenperukassa, mutta tämä pari pesi mahdollisesti muualla. Myös mustapääkerttu kuuluu lehtomaisen kuusimetsän vaateliaaseen lajistoon. Käpytikan, kirjosisiepon, sini- ja talitiaisen runsaus ilmentää alueen luonnonmukaisuutta ja kolopuiden runsautta. Tyypillisiä kuusimetsän lajeja ovat peukaloinen, rautiainen ja hippiäinen. Uimarannan länsi- ja luoteispuolen harjanteella pesi lisäksi räkättirastaita ainakin 10 paria ja alueen koillisnurkassa kolme paria likellä toisiaan. Yksittäisiä pareja pesi muuallakin.

2.7. Suosaari

Suosaaren pohjoispuoliskossa linnustoa häiritsevä ihmistoiminta (jätekeskus, varastointi, raskas liikenne jne.) on vilkkaampaa kuin millään muulla alueella. Toisaalta tämä toiminta luo muualta puuttuvia, jatkuvasti kasvittomina pysyviä aloja. Alueen etäpuolisko on taas rauhallista, koska ihmisiä tuskin liikkuu ojen halkomassa ja muutenkin märkäpohjaisessa, vaikeakulkuisessa ja tiheäkasvuisessa lehtimetsässä ja -pensaikossa.

Kaikkiaan pesimäkaudella 2013 havaituista 31 lajista pari- ja reviirimäärät tilastoitiin 16 mielenkiintoisimmasta lajista. Niistä yksikään ei kuulu direktiivilajeihin. Vaarantunut kivitasku on ainoa Suomessa uhanalaiseksi luokiteltu laji, jota kaksi paria pesi lajille hyvin soveliaalla varastoalueella. Etelä-Suomen kivitaskuista merkittävä osa pesii vastaavan tapaisilla, voimakkaan ihmistoiminnan alaisilla alueilla. Myös harvalukuinen pikkutylli, joka tavattiin niukkakasvuisella muuntamoalueella Suosaaren eteläpäässä, hyötyy ihmisen toiminnasta. Muuntamoalueen lähistöllä havaittiin lisäksi silmälläpidettäviä punavarpusia. Suomen vastuulajeihin kuuluva leppälintu havaittiin eteläosan lehdon länsireunassa.

Muista lajeista satakieli sekä ruoko-, viita- ja luhtakerttunen ovat melko vaateliaita reheväkasvuisen lehtimetsien ja pensaikkojen lajeja. Pohjoisosan itäpuolella vain satakunta metriä alueen ulkopuolella lauloi lisäksi kolme muuta satakielikoirasta. Kololintuja (käpytikka, leppälintu, kirjosiippo, sini- ja talitiainen) pesii alueella melko runsaasti. Vaikka metsäviklon pesintää ei voitu varmistaa, kuulunevat valtaojien varret ja kosteat aukkopaikat ruokailupaikkoina lajin vakituiseen reviiriin.

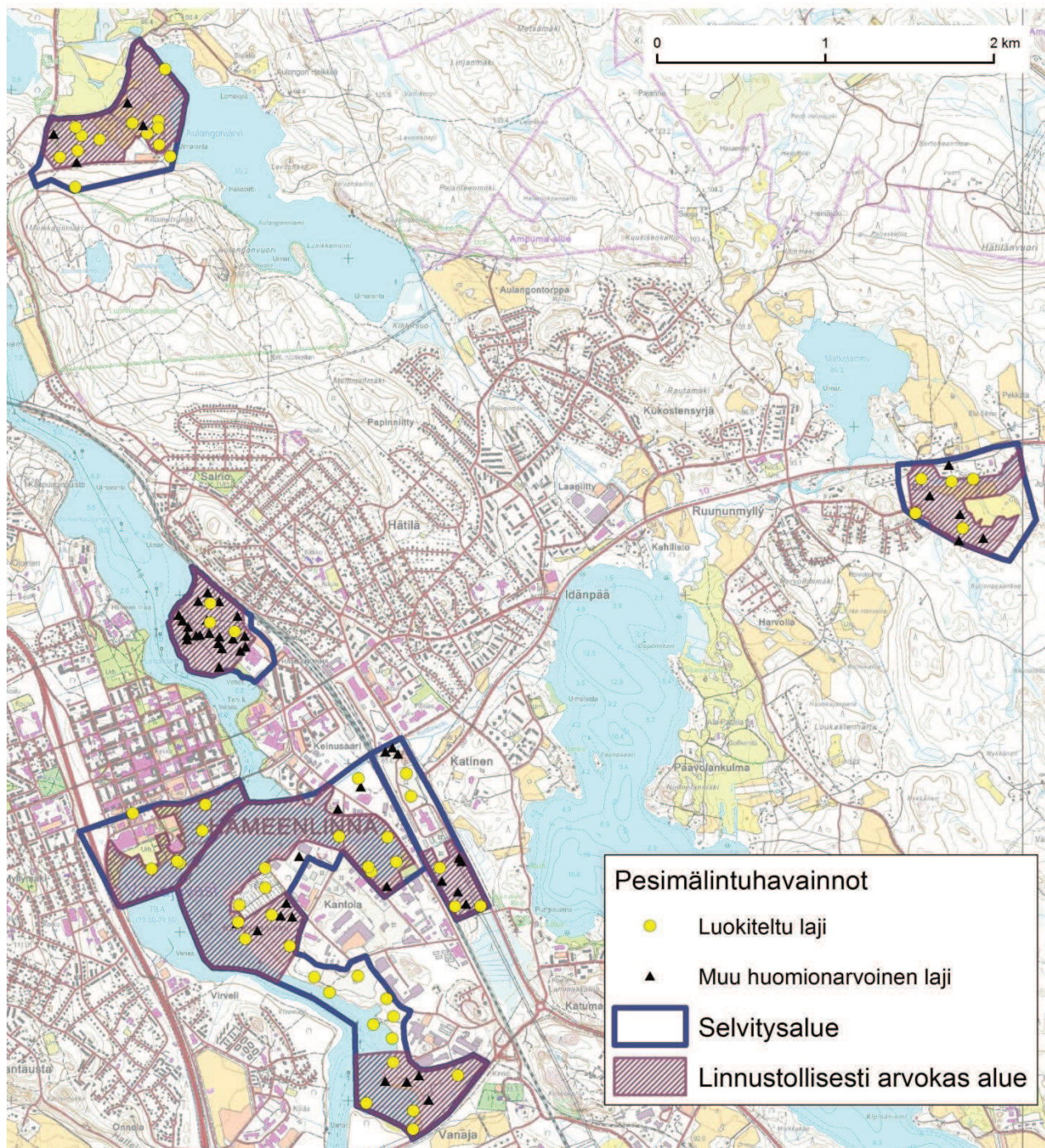
2.8. Aiemmat linnustaselvitykset

Hämeenlinnan aiemmista vastaavista linnustaselvityksistä kertyi jonkin verran tätä tutkimusta täydentävää tietoa tutkimusalueiden linnustosta.

Petolintujen pesintää ei tutkituilla alueilla varmistettu 2013. Astorin ym. (1991) mukaan Aulangonjärven alue kuului mehiläis-, nuoli- ja varpushaukan reviireihin 1980-luvulla. Lehto- ja viirupöllön reviirialueina luetellaan Aulanko, viirupöllöreviirinä myös Siiri. Nyt tutkittu Aulangonjärven luoteisrannan alue voi muodostaa osan näistä reviireistä. Rantakanoista luhtahuitti mainitaan tavatun Kantolasta vuosittain 1980-luvulla. Naurulokkiyhdyksunta on pesinyt 1980-luvulla Kantolanniemen alueella. Pikkutikalla on ollut asuttu reviiri Varikonniemessä 1980-luvulla (Astor ym. 1991) mutta ei enää 1990-luvun lopulla (Astor 1998).

Vuoden 1998 Vanajaveden vesi-, lokki- ja rantalinnustaselvityksessään Astor (1995, 1998) mainitsee Virvelin naurulokkiyhdyksunnassa pesineen 200 paria vuonna 1995 ja 260–300 paria vuonna 1998, ainakin kolmasosan enemmän kuin 2013. Yhdyskunnan suojissa pesi punasotkia 1–2 paria ainakin 1998. Muutaman naurulokin pesäpaikaksi mainitaan nykytilanteen lailla Kantolan siirtolapuutarhan ranta ja Luukkaanlahti, jolla on havaittu 1990-luvulla säännöllisesti liejukana.

Lisäksi Heli ja Karri Jutilalta saatiin tietoja selvitysalueilla havaituista lajeista, jotka on listattu aluekohtaisesti liitteessä 2.

Kuva 2. Luokiteltujen ja muiden huomionarvoisten lajien pesintään viittaavat havaintopisteet kaikilla kuudella selvitysalueella (tarkemmat kartat liitteessä 2) sekä linnustollisesti arvokkaat alueet.

3. Johtopäätökset ja toimenpidesuosituksukset

Arvokkaimmat linnustoalueet tutkimusalueittain

Ensisijaisesti linnuston monimuotoisuuden turvaamiseksi ja kasvattamiseksi suojeltavien tai hoidettavien osa-alueiden rajaukset on esitetty liitteen 2 kuvissa 2.1–2.6. Niitä perustellaan seuraavassa alueittain.

3.1. Siiri

Siirin vanhahko ja melko luonnonoloinen kuusimetsäalue on direktiivilajeista pyyn ja palokärjen esiintymisaluetta, jolla tavattiin myös vähälukuiset tiltalti ja puukiipijä. Arvokkain metsäympäristö sijoittuu selvitysalueen lounais- ja eteläosaan ja koillisosaan. Lisäksi jokivarsi osaksi tulvivine rantoineen on rantasipille, punavarpuselle ja joillekin muille lajeille sopivaa ympäristöä ja soveltuu myös joillekin yölaulajille. Vaikka niittyalueella ei tavattu pikkulepinkäistä vuonna 2013, soveltuisi se elinympäristönä sille, etenkin jokeen liittyvä ja matalahkoa ja tiheää pensaikkaa muutamain paikoin kasvava osa. Osaa sekä Siirin että Aulangon siirtolapuutarhan Vohtenoisen niitystä voisi vuosittain niittää, jotta niillä säilyisi monipuolista niittykasvillisuutta, joka houkuttelee monia lintulajeja ruokailemaan sekä matalakasvuisuutensa että selkärangatonlajistonsa ansiosta.

3.2. Kantolanniemi–Luukkaanlahti

Alueella arvokkaimpia linnuston elinympäristöjä ovat Kirkkolahti rantametsiköineen, Kantolanniemen leppä- ja koivuvaltainen lehto sekä Luukkaanlahti.

Kirkkolahden rehevät rantaruoikot, tiheät pensaikot ja vaikeakulkuiset lehtimetsiköt tarjoavat linnuille hyvän pesimärauhan, ja liitteen 2 kuvaan 2.2 rajattu alue on syytä säilyttää nykyisellään. Myös Luukkaanlahden ja sen suualueen sekä siirtolapuutarhan ranta-alueet ovat antoisia pesä- ja ruokailupaikkoja monille vesi- ja rantalintulajeille. Monista muista lintuvesistä poiketen näillä alueilla ei umpeenkasvu ole vielä edennyt linnuille haitalliseen vaiheeseen. Vesi- ja rantalinnut pärjäävät teiden ja asutuksen puristuksessa, kunhan ihmisiä ei liiku pitkin rantoja karkottamassa lintuja pesiltään, ja suojaavat pensaikot säilytetään myös Luukkaanlahden rannalla. Sen sijaan lintutorni, luontopolku tai muu pienialainen kohde soveltuisi sopivalle rannalle lintujen tarkkailu- ja ulkoilupaikaksi. Kantolanniemen lehtoalue siirtolapuutarhan itäpuolella soveltuu pikkutikalle, palokärjelle ja monille vaateliaille varpuslintulajeille.

Alueen länsikolkassa Virvelin edustalla oleva naurulokkiyhdyiskunta on hyvin arvokas koko Kanta-Hämeen mittakaavassa. Sitä olisi suojeltava kaikin keinoin häirinnältä ja veneiden aiheuttamalta aallokolta, esimerkiksi selkein maihinnousukieltokyltein, vesiliikenteen nopeusrajoituksin ja valistuksella. Koska tehokkaasti varislintuja ja muita pesärosvoja karkottavat naurulokit ja kalatiirat houkuttelevat myös sorsalintuja ja uikkuja suojiinsa, olisi lokkien ja tiirojen pesintäoloja parannettava sijoittamalla Luukkaanlahdelle ja Kantolanniemen pohjoisrannalle kelluvia pesälauttoja. Veden ympäröiminä ne antavat hyvän suojan maapedoilta.

Kantolanniemen houkuttelevuutta pikku- ja muille tikoille voitaisiin tehostaa kaulaamalla tai muuten tappamalla pystyyn iso joukko leppiä, koivuja ja haapoja. Kuolleista puista tikankoloinen hyötyisivät myös pienemmät kololinnut, joille olisi suositeltavaa ripustaa

alueelle pönttöjäkin. Alueella rehottava jättipalsami haittaa huomattavasti luontaisen pensas- ja ruohokasvillisuuden kehitystä, millä voi olla negatiivisia vaikutuksia linnustollekin. Maan ja jätepuun kasaaminen Kantolanniemeen olisi syytä lopettaa, jotta lehto säilyisi mahdollisimman yhtenäisenä, eikä enempää vieraita kasvilajeja leviäisi enää alueelle.

Kirkkolahden ja Kantolanniemen välinen varasto-, venesatama- ja pensaikkoalue ei ole linnustolle merkittävä lukuun ottamatta kivitaskuja. Tämä laji pesii kuitenkin monenlaisissa rakennetuissa ympäristöissä, kunhan jonkin verran kasvitonta avomaata on jäljellä, ja sopivia pesäkoloja löytyy esimerkiksi kivikasoista.

3.3. Eteläranta

Eteläranta on osaksi kaupunkikeskuksen ruutukaava-aluetta, jolla lintujen elinoloja voidaan turvata ja parantaa lähinnä puisto- ja ranta-alueilla. Karttaan rajatut alueet olisi perusteltua säilyttää nykyisessä käytössään. Puistojen laji- ja yksilömääriä voidaan kasvattaa istuttamalla sinne tänne tiheitä pensaikkoja ja ripustamalla erityyppisiä linnunpönttöjä. Pöntöt olisi ripustettava korkealle eikä kovin näkyvästi, jotta pesät eivät joutuisi mahdollisen ilkeivallan kohteeksi. Vikmaninlahden pohjukan ruoikkolaikku ja muu luonnonkasvillisuus on linnuille eduksi, joten rantoja ei pitäisi raivata nykyisestä tilastaan.

3.4. Varikonniemi

Varikonniemessä on poikkeuksellisen runsas lajisto vaateliaita lehtolintuja. Pääosa Varikonniemestä olisi syytä säilyttää lintujen pesimäalueena ja reheväkasvuisena lehtometsänä, jonka laatua esimerkiksi pikkutikan ja muiden kololintujen elinympäristönä voidaan parantaa tappamalla iso joukko lehtipuita ja jättämällä ne lahoamaan. Pönttöjä ripustamalla alueelle olisi houkuteltavissa monipuolinen valikoima kololintuja. Alueen nykyinen käyttö virkistys- ja ulkoilualueena ei haittaa linnustoa. Länsirannan ja koilliskolkan luhtarannat kelpaavat monille vesi- ja rantalintulajeille pesimä- ja ruokailupaikoiksi, kunhan niiden suojana säilytetään tiheää pensaikkoa, eikä uusia kulkuväyliä rakenneta nykyistä lähemmäs rantaa.

3.5. Aulangon siirtolapuutarha

Aulangonjärven moreenimäellä on poikkeuksellisen luonnontilaista ja vanhaa metsää, joka olisi säilytettävä sellaisenaan. Liittyessään Aulangon luonnonsuojelualueeseen ja Aulangonjärven itäpuoliseen metsäalueeseen sekä petolintujen ja muidenkin lajien ruokailualueeksi otolliseen pohjoispuoliseen ranta- ja viljelysalueeseen tämä selvitysalue soveltuu myös ihmisarkojen petolintujen ja pöllöjen pesintään. Näiden lajien pesintää voitaisiin turvata muutamalla pöntöllä ja tekopesällä sopivan piiloisissa kohteissa. Myös muille kololinnuille voitaisiin ripustaa pönttöjä. Jotta alue säilyisi mahdollisimman rauhallisena ja luonnontilaisena myös arimmille linnuille, ei tälle alueelle tulisi raivata uusia polkuja tai houkutella ihmisiä muutenkaan.

Alueen länsiosa tien pohjoispuolella on niin ikään linnustollisesti arvokasta, reheväkasvuista metsää, joka olisi syytä jättää hoitamatta. Alueella on ollut aiemmin runsaasti pönttöjä, joista valtaosa on kuitenkin rapistunut pesintäkeltottomiksi. Niiden kunnostaminen tai uusien pönttöjen ripustaminen kasvattaisi kololintujen määriä. Tällekin alueelle ei tulisi rakentaa polkuverkostoja, jotta se säilyisi rauhallisena; helppokulkuisessa metsässä on luontoa tarkkailevien ihmisten riittävän helppo liikkua

nykyisinkin. Tien eteläpuolen raivattu ja nuorempi metsäalue ei ole linnustollisesti arvokasta.

Vohtenoisten niitystä osa olisi perusteltua jättää nykyiselleen pikkulepinkäisen elinympäristöksi. Laji rakentaa pesänsä tiheään pensaikoin kätköön. Pikkulepinkäinen ei ole ihmisarka vaan tulee toimeen rakennusten ja pihapiirien tuntumassakin. Suotuisinta ympäristöä sille tällä hetkellä on ojanvarsi pensaikkoineen ja lähimpine avoimine rikkaruohokenttineen. Laji tähyttää rikkaruohostoissa, kukkakasveilla ja muissa matalissa ruoho- ja heinäkasvuistoissa eläviä ampieksia ja muita isoja hyönteisiä pensaiden latvoissa. Pikkulepinkäiselle suositellaan jätettäväksi mieluiten niityn keskiosiin elinympäristöä ainakin noin 500 neliömetrin verran, minkä lisäksi samalla kohteella tulisi säilyttää muutamia tiheitä pensaita; tiheän ja korkean metsän viereen jätetty avoniitty ei olisi pikkulepinkäiselle yhtä houkutteleva. Pikkulepinkäisen elinoloja voidaan parantaa ja elinpiirin sijoittumiseen vaikuttaa kasaamalla nuorista kaadetuista puista, pensaista ja risuista tiheä, muutaman metrin läpimittainen kasa, jonka suojaisiin uumeniin linnut mielellään piilottavat pesänsä. Pikkulepinkäisen lisäksi Vohtenoisten niittyalue sopisi myös pensastaskujen, kerttusten sekä sirkkalintujen elinympäristöksi.

3.6. Suosaari

Suosaaren eteläpuolisko on syytä säilyttää nykyisellään. Kosteapohjaisen lehdon varttuessa siitä kehittyi etenkin tikoille suotuisa ympäristö, jota voidaan parantaa tappamalla suuri joukko lehtipuita jo nyt. Pensaikkoa ja puustoa voitaisiin raivata sieltä täältä, jotta reheviä ruohokasvustoja säilyisi sopivina aukkoina alueella viihtyville kerttusille ja muille yölaulajille. Alueen pohjoisosaa säilyy kivitaskuille otollisena nykyisellä käytöllä, mutta tiheämpi rakennuskantakaan ei karkottaisi tätä lajia, kunhan kasvitonta avomaata ja suojaista pesäpaikkoja säilyy. Muita erityisiä suojeluarvoja ei Suosaaren pohjoisosassa ole.

3.7. Siirinkadun asemakaavan arvioidut vaikutukset linnustolle

Siirinkadun asemakaavassa on suunniteltu asuintaloja katuverkostoineen selvitysalueen itäosaan siten, että rakennettavan alueen alle jäisivät tämän selvityksen alueesta kaakkoisosan kuusivaltainen, nuorehko metsäalue sekä selvitysalueen keskiosan niittyalue. Uudelle asuinalueelle johtaisi tieyhteys pohjoisesta. Sen sijaan alueen lounaisosan laajahko kuusimetsäalue, koillisosan vanha kuusimetsikkö sekä länsiosan kuusivaltainen metsä ja jokivarren lehto- ja pensaikkoalue jäisivät nykyiselleen.

Rakentamisen mahdolliset vaikutukset linnustolle voidaan jakaa kahteen pääryhmään: (1) elinympäristöjen tuhoutumisesta, pirstoutumisesta ja muuttumisesta johtuvat vaikutukset ja (2) ihmisen häirinnästä johtuvat vaikutukset. Nämä vaikutukset ovat erilaisia eri lajeilla riippuen mm. kunkin lajin elinympäristövalinnasta, elinpiirin koosta, pesäpaikasta, ruokailutavasta ja ravinnosta sekä häiriöherkkyydestä joko ihmisen, autojen tai muun toiminnan suhteen.

Rakentaminen vaikuttaa olennaisesti lintujen elinympäristöön. Rakentaminen muuttaisi olennaisimmin niittyaluetta sekä sen kaakkois- ja itäpuolta, tien rakentaminen kapealta alueelta myös pohjoispuolta joen molemmin puolin. Nykyisin niityllä elävät lajit, kuten pensastasku ja pensaskerttu, todennäköisesti katoaisivat rakentamisen tieltä. Niittyalue soveltuisi myös muille lajeille, joita ei siellä vuonna 2013 havaittu, kuten EU:n direktiivilajeista pikkulepinkäiselle ja Suomen silmälläpidettävistä lajeista punavarpuselle. Niitty ojanvarsipensaikkoineen olisi sopivaa pesimäympäristöä myös esimerkiksi pensas-

ja viitasirkkalinnulle sekä viita- ja luhtakerttuselle. Saalistus- ja ruokailualueena niittyaukea reunamineen soveltuu esimerkiksi peto- ja varislinnuille sekä pääskyille. Rakennetulle alueelle voi toisaalta asettua joitakin pihapiireissä toimeen tulevia lintulajeja, kuten tali- ja sinitiaisia, kirjosiippoja ja pikkuvarpusia, varsinkin jos talojen asukkaat ripustaisivat pihoilleen pönttöjä ja ruokkisivat lintuja talvisin.

Sekä rakentamisesta että alueella asumisesta ja liikkumisesta koituu häiriötä lintujen pesinnälle, ruokailulle, lepäilylle ja muulle elämälle, sitä enemmän mitä ihmisaremmista lajeista on kyse. Ihmisistä, autoista, kotieläimistä ja muusta ihmistoiminnasta johtuva häiriö ei rajoitu pelkästään pihapiireihin ja katuverkostoon, koska uusien asukkaiden myötä ihmisten liikkuminen vilkastuu myös lähialueilla esimerkiksi koirien ulkoiluttamisen ja muiden kävelyretkien myötä. On luultavaa, että asukkaat liikkuvat päivittäin myös selvitysalueen muissa osissa, mukaan lukien etelä- ja länsiosaan jäävät kuusimetsäalueet, joilla on nykyisinkin joitakin hyväkuntoisia polkuja. Koiranulkoiluttajia ja muita kävelijöitä liikkui länsipuolisilta, jo rakennetuilta asuinalueelta käsin tässä metsässä myös keväällä ja kesällä 2013.

Siirin asemakaavan mukainen rakentaminen todennäköisesti heikentää monien alueella nykyisin pesivien lintulajien elinoloja sekä elinympäristön muuttumisen että ihmistoiminnasta johtuvan häiriön yleistymisen myötä. Niityn muuttuminen asuinalueeksi vaikuttaa haitallisimmin pensastaskun, pensaskertun ja punavarpusen elinoloihin. Metsäalueen pirstoutuminen ja pieneneminen sekä häirinnän yleistyminen vaikuttanevat haitallisesti ainakin hippiäisen, palokärjen, puukiipijän, pyyn, tiltaltin ja laulurastaan elinympäristöihin, sillä nämä lajit suosivat yhtenäisiä ja mahdollisimman häiriöttömiä metsäalueita ja sekä pesivät että hakevat ruokansa kuusi- tai havupuumetsistä. Siirin asemakaava-alueen sekä lähiympäristön lisärakentaminen myös pirstoo seudun metsäalueita, mikä voi johtaa joidenkin selvitysalueella nyt pesivien lajien reviirien autioitumiseen niiden jäädessä irralleen ympäristön muista elinkelpoisista paikoista.

Nykyisestä lintulajistosta alueen suojeluarvoa nostavat merkittävimmin direktiivilajeista pyy ja palokärki sekä Suomen silmälläpidettävistä lajeista punavarpunen ja rantasipi. Alueen pirstoutuessa ja häirinnän yleistyessä on todennäköistä, että pyy tulee lähitulevaisuudessa katoamaan selvitysalueen metsästä. Pyy ei ylitä laajoja hakkuuaukeita, asutusalueita tai vilkasliikenteisiä teitä, ja metsäyhteyksien vähetessä ja metsäkäytävien kaventuessa rakentamisen ja teiden vuoksi uusia yksilöitä ei enää siirryne alueelle vanhojen kuoltua. Palokärjenkin ruokailumahdollisuudet heikkenevät, vaikka laji pystyy pesimään asutusalueen laitamilla (kuten 2013). Metsien ja niityn (jolla laji myös etsii muurahaisia) pirstoutuessa ja asutuksen laajetessa sekä ruokailuun sopiva pinta-ala että sen laatu (häiriön yleistyessä) heikkenevät. Harvalukuisista ja iäkkäitä kuusivaltaisia metsiä tarvitsevista lajeista myös puukiipijä ja tiltalti voivat hävitä rakentamisen seurauksena. Punavarpuselle sopivan elinympäristön ala pienenee niityn rakentamisen vuoksi, joskin sopivaa ympäristöä säilyy selvitysalueen pohjoisosassa. Rantasipille rakentamisesta tuskin on haittaa.

Rakentamisesta hyötyvät uusien pesäpaikkojen ja avointen ruokailualueiden yleistymisen myötä todennäköisesti haarapääsky, harakka, keltasirkku, mustarastas, pikkuvarpunen, tali- ja sinitäinen, varis ja västäräkki. Jos alueella ruokittaisiin talvilintuja, se voisi parantaa varpushaukan talvista ravintotilannetta. Varpushaukka nähtiin alueella pesimäaikaan 2013, mutta kyse saattoi olla kauempaa tulleesta yksilöstä. Nämä kaikki ovat koko Etelä-Suomessa yleisiä ja runsaita lajeja, joiden parimäärien kasvu ei olennaisesti nosta alueen linnuston suojeluarvoa.

Kokonaisuutena Siirin asemakaavan mukaisen rakentamisen voidaan arvioida heikentävän linnuston suojeluarvoa kohtalaisesti paikallisessa mittakaavassa, koska lähes kaikkien arvokkaimpien lajien (palokärki, pyy, punavarpunen, puukiipijä, tilitatti) elinolojen ennakoidaan heikentyvän. Toisaalta näiden lajien kanta on kohtalaisen suuri ja elinvoimainen niin alueellisesti Hämeenlinnanseudulla kuin Etelä-Suomessa yleisestikin.

4. Kirjallisuus

Astor, J. 1995: Hämeenlinnan lokkilintuselvitys 1995. – Kanta-Hämeen lintutieteellinen yhdistys ry.

Astor, J. 1998: Hämeenlinnan Vanajaveden vesi-, lokki- ja rantalinnusto vuonna 1998. – Ympäristöosaston julkaisuja 3. Hämeenlinnan seudun kansanterveystyön kuntayhtymän ympäristöosasto..

Astor, J., Juutinen, J. ja Koivu, J. 1991: Hämeenlinnan pesimälinnuston selvitys 1988–1989. 2. laitos. – Hämeenlinnan kaupungin ympäristöautakunta ja Kanta-Hämeen lintutieteellinen yhdistys ry.

Birdlife Suomi 2013: Lintudirektiivin liitteen I Suomessa säännöllisesti tavattavat lajit. – Internet-sivu [<http://www.birdlife.fi/suojelu/lainsaadanto/lintudirektiivi-lajit.shtml>] viitattu 24.10.2013.

Koskimies, P. ja Väisänen, R. A. 1988: Linnustonseurannan havainnointiohjeet. 2. p. – Luonnontieteellinen keskusmuseo, Helsingin yliopisto. 144 s.

Luonnonsuojeluasetus 1997/2005: 14.2.1997 annettu luonnonsuojeluasetus (160/1997) ja sen 17.11.2005 annettu muutos (913/2005) [<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1997/19970160>].

Luonnonsuojelulaki 1996: 20.12.2006 annettu luonnonsuojelulaki (1096/1996) [<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1996/19961096>] ja luonnonsuojelulain perustelut (HE 79/1996) [<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1996/19960079>].

Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. ja Mannerkoski, I. (toim.) 2001: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. – Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus, Helsinki.

Rassi, P., Hyvärinen, E., Juslén, A. ja Mannerkoski, I. (toim.) 2010: Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2010. – Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki.

Söderman, T. 2003: Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi – kaavoituksessa, YVA-menettelyssä ja Natura-arvioinnissa. – Ympäristöopas 109, Suomen ympäristökeskus, Helsinki.

Liite 1. Menetelmäkuvaus

Linnustoselvityksen päämääränä oli:

- Linnustollisesti arvokkaiden alueiden paikallistaminen. Nämä kohteet ilmentävät alueen muitakin luontoarvoja.
- Rauhoitettujen, uhanalaisten, silmälläpidettävien, EU:n lintudirektiivin liitteen I erityistä suojelua edellyttävien lajien ja muiden suojelun kannalta huomionarvoisten lintulajien esiintymisen selvittäminen.

Laskennat ja tulosten tulkinnan teki Pertti Koskimies.

Pesimälinnusto laskettiin kartoitusmenetelmällä, jossa kaikki huomionarvoiset lintulajit merkittiin kartoille tapaamispaikoilleen. Lajin ja sukupuolen ohella muistiin kirjattiin valtakunnallisen linnustonseurannan kartoitusmenetelmän ohjeiden mukaan (Koskimies & Väisänen 1988) myös pesintään viittaava käyttäytyminen (esimerkiksi laulava, varoiteleva, muuten ääntelevä, mukana jokunen pesälöytökin). Valtakunnallisesta sovelluksesta poiketen käyntikertoja kullakin tutkimusalueella oli kymmenen sijasta kolme, ja koko linnuston sijaan maastotyössä keskityttiin työn tavoitteiden mukaisesti lajeihin, joilla on korkein suojeluarvo ja jotka ovat elinympäristövalinnassaan vaateliaita. Jokaiselta alueelta luetteloitiin lisäksi kaikki tavatut lajit.

Linnut laskettiin huhti-toukokuun vaihteesta kesäkuun puoliväliin, jolloin niin keväällä varhain kuin myöhemminkin alkukesällä pesintänsä aloittavat lajit ovat todennäköisesti ainakin yhdellä käyntikerralla kohtalaisen aktiivisesti äänessä. Maastotyössä jokainen alue kuljettiin kattavasti läpi aamun ja aamupäivän (n. klo 4–10) kuluessa, jolloin linnut laulavat ja ääntelevät aktiivisimmin ja ovat varmimmin huomattavissa. Laskija kulki alueet ristiin rastiin siten, että mikään kohta ei jäänyt yli 50 metrin päähän, ja pysähteli vähän väliä kuuntelemaan lintuja ja paikallistamaan niiden olinpaikkoja. Erityistä huomiota kiinnitettiin samanlajisten yksilöiden yhtäikaishavaintoihin, jotta samoja, mahdollisesti liikkuvia yksilöitä ei otettaisi huomioon useampaan kertaan. Ylilentäviä, alueen pesimälinnustoon ilmiselvästi kuulumattomia lintuja ei otettu huomioon, mutta luultavasti muualla pesivät mutta alueella ruokailevat tai muusta syystä oleskelevat yksilöt kirjattiin muistiin. Reheväkasvuisilla paikoilla, joilla pesii enemmän lintuja kuin karuilla ja joilla näkyvyys on huonompi, kuljettiin tavallista hitaammin. Vesilinnut laskettiin tähyttämällä Etelärannan ja Kantolanniemen–Luukkaanlahden laskenta-alueisiin kuuluvat vesialueet kiikarilla hyviltä näköalapaikoilta erityisesti ensimmäisellä laskentakäynnillä Koskimiehen & Väisäsen (1988) ohjeiden mukaisesti. Vesilintuja kiikaroitiin myös myöhemmillä käynneillä laskentatulosten täydentämiseksi. Lisäksi yöaktiivisia lajeja, jotka ovat äänessä usein aamullakin, kuunneltiin kesäkuun puolivälissä kahtena yönä keski- ja aamuyöllä ajamalla autolla alueiden rajamailla ja pysähtelemällä muutaman sadan metrin välein kuuntelemaan sekä kävelemällä kuuntelulenkkejä sellaisilla osa-alueilla, jotka jäivät liian kauas autolla ajettavista paikoista. Kuuntelu painottui peltojen ja muiden avomaiden reunamilla sekä muualla oleville pensaikoille, jotka ovat todennäköisintä yölaulajien elinympäristöä.

Havaintojen sijoittumisen perusteella laskija tulkitsi reviirien lukumäärän. Eri käyntikerroilla havaittujen yksilöiden tulkittiin ilmentävän samaa reviiriä, jos havaintopaikat olivat niin lähekkäin, että ne mahtuisivat samalle reviirille, kun lajin normaali reviirikoko otetaan huomioon. Jos pesintään viittaavasti käyttäytyvä tai ylipäänsä paikalliselta vaikuttava yksilö havaittiin vain yhdellä käyntikerralla, sekin laskettiin omaksi reviirikseen, jos lajin lähimmät havaintopaikat muilla käynneillä olivat normaalia

reviirin halkaisijaa kauempana, tai jos saman lajin yksilöt (yleensä laulavat koiraat) havaittiin yhtäikaa omilla reviireillään.

Laskentapäivät ja säätiedot

Laskennat tehtiin tyynellä tai heikkotuulisella poutasäällä, jolloin linnut äänтелеvät aktiivisesti eikä sade tai tuuli heikennä kuuluvuutta. Laskenta-ajat ja säätila (pilvisuus, tuulen suunta ja voimakkuus, lämpötila) laskennan lopussa:

Siiri

13.5. klo 8.05–9.40. 2–5/10, 0 bf, +13 oC
28.5. klo 7.55–9.55. 0/10, E 0–1 bf, +20 oC
15.6. klo 8.25–10.10. 2–5/10, SW 0–1 bf, +17 oC

Kantolanniemi–Luukkaanlahti

2.5. 4.45–10.25. 0–5/10, SW 1–3 bf, +10 oC
27.5. 4.00–10.10. 10/10, E 0–1 bf, +16 oC
18.6. 4.10–9.55. 3–8/10, 0–1 bf, +18 oC

Eteläranta

13.5. klo 6.20–7.50. 5/10, 0 bf, +10 oC
28.5. klo 4.00–5.40. 5/10, 0 bf, +15 oC
16.6. klo 9.20–10.15. 0/10, 0–1 bf, +12 oC

Varikonniemi

30.4. klo 7.45–10.35. 10/10, SW 1–2 bf, +6 oC
25.5. klo 4.05–6.45. 8–10/10, 0 bf, +13 oC
16.6. klo 6.10–9.10. 0/10, 0–1 bf, +12 oC

Aulangon siirtolapuutarha

30.4. klo 4.50–7.30. 7–10/10, SW 1–2 bf, +3 oC
25.5. klo 7.00–9.55. 7–9/10, 0 bf, +15 oC
15.6. klo 4.30–8.15. 2–5/10, SW 1–2 bf, +15 oC

Suosaari

13.5. klo 4.10–6.10. 5/10, 0 bf, +8 oC
28.5. klo 5.50–7.45. 8/10, 0 bf, +12 oC
16.6. klo 4.05–6.10. 0/10, 0 bf, +10 oC

Yölaulajia kuunneltiin 14./15.6. klo 23.00–3.00 Etelärannassa, Varikonniemessä, Aulangon pohjoispuolella ja Siirissä, 17.–18.6. klo 1.30–3.30 Kantolanniemen–Luukkaanlahden ja Suosaaren alueilla. Kumpanakin yönä sää oli tyyni tai heikkotuulinen ja kuunteluun muutenkin sopiva.

Linnustollisesti arvokkaimpien alueiden valintaperusteet

Tutkimusalueilta rajattiin linnustolle arvokkaimmat alueet ottamalla huomioon

- EU:n lintudirektiivin liitteen 1 erityistä suojelua vaativien lajien reviirit
- Suomessa uhanalaisiksi ja silmälläpidettäväksi luokiteltujen lajien reviirit
- muiden harvalukuisten ja elinympäristöiltään vaateaiiden lajien reviirit
- Hämeenlinnan seudulla niukka-alaiset mutta suojelun tarpeessa olevalle linnustolle suotuisat elinympäristöt, joilla voi olettaa muidenkin kuin 2013 tavattujen harvalukuisten ja huomionarvoisten lintulajien pesivän tai ruokailevan.

Virhelähteet

Kolmen käyntikerran kartoituslaskennalla ei todennäköisesti havaita kaikkia uhanalaisia, direktiivi-, harvalukuisia tai muita huomionarvoisia lintulajeja, koska jotkin lajit ääntelevät harvoin tai välttävät ilmitulon ihmisarkuuden tai piilottelevien elintapojensa vuoksi.

Tulokset antavat kuitenkin riittävän luotettavan käsityksen kullakin alueella pesivästä vaateliaimmasta lajistosta ja arvokkaimpien lajien runsauden yleistasosta. Yhden pesimäkauden laskennoissa ei tehokkaimmillakaan menetelmillä voida havaita kaikkia alueella pesiviä lajeja, koska jotkin lajit pesivät tietyllä alueella vain silloin tällöin vuosittaisten kannanvaihteluiden ja Suomen kokonaiskannan koon mukaan; myös sattuma vaikuttaa siihen, mille alueille harvat parit kunakin vuonna asettuvat. Lajeja ja pareja voi jäädä huomaamatta myös siksi, että niiden pesintä on tuhoutunut alkuvaiheessa, eivätkä linnut ole enää paikalla.

Tutkimusalueiden linnustollisesti arvokkaimmat kohteet ovat määritettävissä havaitun lajiston ohella myös elinympäristövalikoiman perusteella, koska pesimälajistomme elinympäristövaatimukset tunnetaan hyvin (esim. Väisänen ym. 1998, Valkama ym. 2011). Siksi tässäkin selvityksessä tutkimusalueiden linnustollinen arvo ja linnuston elinympäristöinä arvokkaimmat kohteet on rajattavissa riittävän luotettavasti, jotta selvityksen tavoitteet täyttyvät.

Liite 2. Linnustoselvityksen tulokset

Siiri

Taulukko 2.1. Kaikki Siirin selvitysalueella havaitut lintulajit reviirimäärineen (todennäköinen tai mahdollinen pesintä) vuonna 2013. Luokitellut lajit on lihavoitu: D1 = EU:n lintudirektiivin I-liitteen laji, VU = vaarantunut laji, NT = silmälläpidettävä laji, vastuulaji = Suomen kansainvälinen vastuulaji.

Laji	Reviirejä	Lisätietoja
Hippiäinen (<i>Regulus regulus</i>)	6	Hajallaan kuusimetsissä peltoaukean länsi-, etelä- ja koillispuolella.
Hömötiainen (<i>Parus montanus</i>)	1	Varoitteleva alueen eteläkolkalla.
Kirjosieppo (<i>Ficedula hypoleuca</i>)	7	Luoteis- ja itäosan metsäalueilla 2, muut pohjoisosan pihapiireissä.
Kuusitiainen (<i>Parus ater</i>)	1	Peltoaukean länsireunalla.
Käpytikka (<i>Dendrocopos major</i>)	1	Peltoaukean koilliskulmalla.
Metsäviklo (<i>Tringa ochropus</i>)	1	Pari soitimella alueen pohjoisrajalla, mahd. pesi muualla (ks. kuva 2.1).
Palokärki (<i>Dryocopus martius</i>) D1	1	Pesä pihapiirissä alueen länsireunalla (ks. kuva 2.1).
Pensastasku (<i>Saxicola rubetra</i>)	3	Peltoaukealla 2, pohjoisosassa talojen välissä niityllä 1.
Punavarpunen (<i>Carpodacus erythrinus</i>) NT	2	Jokivarressa keskiosassa 1 ja länsiosassa 1 (ks. kuva 2.1).
Puukiipijä (<i>Certhia familiaris</i>)	1	Eteläosan iäkkäässä kuusikossa (ks. kuva 2.1).
Pyy (<i>Tetrastes bonasia</i>) D1	1	Soidinääntelevä koiras eteläosan iäkkäässä kuusikossa (ks. kuva 2.1).
Rantasipi (<i>Actitis hypoleucos</i>) NT, vastuulaji	1	Pari joella peltoaukean luoteispuolella (ks. kuva 2.1).
Rautiainen (<i>Prunella modularis</i>)	1	Alueen kaakkoisnurkalla peltoaukean reunatiheikössä.
Sinitiainen (<i>Parus caeruleus</i>)	13	Pohjois- ja länsiosan pihapiireissä 7, eteläosan metsäalueella 6.
Talitiainen (<i>Parus major</i>)	11	Tasaisesti eri puolilla aluetta.
Tiltalti (<i>Phylloscopus collybita</i>)	2	Eteläosan iäkkäässä kuusikossa (ks. kuva 2.1).

Lisäksi varpushaukka (*Accipiter nisus*) tavattiin ylilentävänä alueen itärajalla 13.5. Eteläkolkassa olisi pesintään sopivaa ympäristöä (nuorta, tiheää kuusi- ja sekametsää), mutta pesää ei etsinnöistä huolimatta löytynyt. Luultavasti kyse oli muualla pesivästä yksilöstä.

Muut alueella mahdollisesti pesivinä havaitut lintulajit:

Haarapääsky (*Hirundo rustica*)

Harakka (*Pica pica*)

Harmaasieppo (*Muscicapa striata*)

Hernekerttu (*Sylvia curruca*)

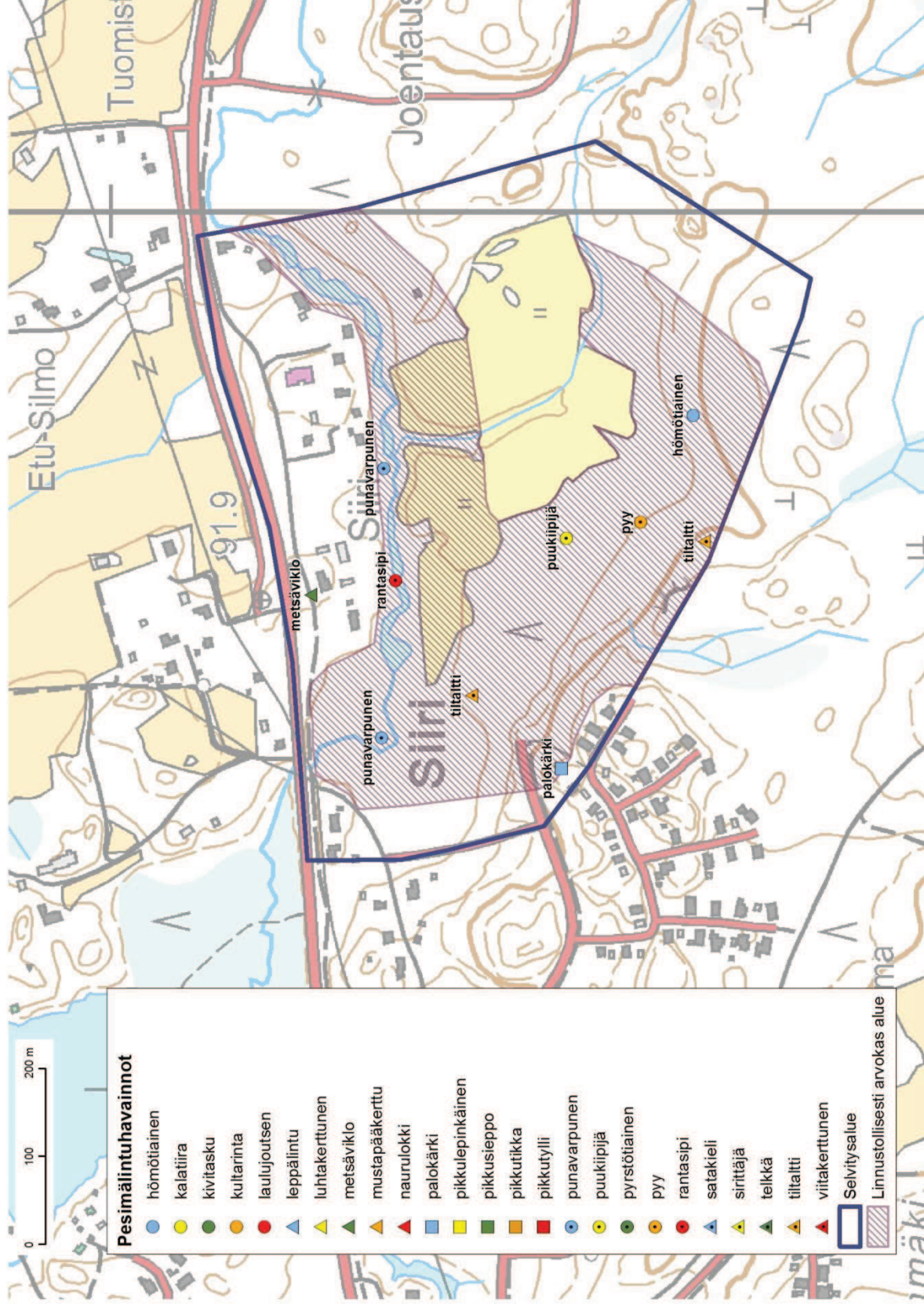
Keltasirkku (*Emberiza citrinella*)
Laulurastas (*Turdus philomelos*)
Lehtokerttu (*Sylvia borin*)
Mustarastas (*Turdus merula*)
Naakka (*Corvus monedula*)
Pajulintu (*Phylloscopus trochilus*)
Peippo (*Fringilla coelebs*)
Pensaskerttu (*Sylvia communis*)
Pikkuvarpunen (*Passer montanus*)
Punakylkirastas (*Turdus iliacus*)
Punarinta (*Erithacus rubecula*)
Sepelkyyhky (*Columba palumbus*)
Varis (*Corvus corone*)
Vihervarpunen (*Carduelis spinus*)
Västäräkki (*Motacilla alba*)

Viitasirkkalintu (*Locustella fluviatilis*)

BirdLife Suomen Tiira-lintutietopalvelussa (www.tiira.fi) on välittömästi Siirin tutkimusalueen pohjoispuolelta (30 m maantiestä) havainto viitasirkkalinnusta, jota linnustaselvityksessä ei havaittu linnun myöhäisen paikalle saapumisen vuoksi:

Viitasirkkalintu (*Locustella fluviatilis*) 25.6.2013 laulava koiras klo 13.00, saapunut paikalle 24.6. (Jorma Kirjavainen).

Myös tutkimusalueen puolella, varsinkin jokivarren länsiosissa, olisi viitasirkkalinnulle erittäin sopivaa elinympäristöä.

Kuva 2.1. Luokiteltujen lintulajien ja muiden huomionarvoisten lintulajien havainnot sekä linnustollisesti arvokkaat alueet Siirin selvitysalueella. Havaintopiste viittaa kyseisen lajin reviriin.

Kantolanniemi ja Luukkaanlahti

Taulukko 2.2. Kaikki Kantolanniemen–Luukkaanlahden selvitysalueella havaitut lintulajit reviirimäärineen (todennäköinen tai mahdollinen pesintä) vuonna 2013. Luokitellut lajit on lihavoitu: D1 = EU:n lintudirektiivin I-liitteen laji, VU = vaarantunut laji, NT = silmälläpidettävä laji, vastuulaji = Suomen kansainvälinen vastuulaji.

Laji	Reviirejä	Lisätietoja
Kalalokki (<i>Larus canus</i>)	1	Kantolanniemen pohjoisrannalla.
Kirjosieppo (<i>Ficedula hypoleuca</i>)	8	Kirkko- ja Luukkaanlahden itärannoilla sekä siirtolapuutarhan luona.
Kivitasku (<i>Oenanthe oenanthe</i>) VU	2	Kantolanniemen keskiosan varastoalueella (ks. kuva 2.2).
Kultarinta (<i>Hippolais icterina</i>)	1	Siirtolapuutarhan NE-puolella.
Käpytikka (<i>Dendrocopos major</i>)	2	Kantolanniemessä.
Laulujoutsen (<i>Cygnus cygnus</i>) D1, vastuulaji	1	Pari Kirkkolahdella (ks. kuva 2.2).
Leppälintu (<i>Phoenicurus phoenicurus</i>) vastuulaji	9	Siirtolapuutarhassa 4, loput hajallaan (ks. kuva 2.2)
Mustapääkerttu (<i>Sylvia atricapilla</i>)	6	Kirkko- ja Luukkaanlahdella ja Kantolanniemessä.
Naurulokki (<i>Larus ridibundus</i>) NT	n. 175	4 paria Luukkaanlahdella, n. 170 Kantolanniemen W-p (ks. kuva 2.2).
Nokikana (<i>Fulica atra</i>)	4	Luukkaanlahdella.
Pajusirkku (<i>Emberiza schoeniclus</i>)	1	Kirkkolahdella.
Pikkutikka (<i>Dendrocopos minor</i>)	1	Soidinääntelevä koiras Kantolanniemessä 2.5.
Punavarpunen (<i>Carpodacus erythrinus</i>) NT	3	Kirkkolahden ympäristössä (ks. kuva 2.2).
Pyrstötiainen (<i>Aegithalos caudatus</i>)	1	Poikue Kirkkolahden koillisrannalla.
Rantasipi (<i>Actitis hypoleucos</i>) NT, vastuulaji	2	Kirkko- ja Luukkaanlahdella (ks. kuva 2.2).
Rautiainen (<i>Prunella modularis</i>)	3	Laulavat koiraat Kirkkolahden E-puolen tiheiköissä.
Ruokokerttunen (<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>)	37	Kirkkolahdella 9, Luukkaanlahdella 20, Kantolanniemen N-osassa 8.
Satakieli (<i>Luscinia luscinia</i>)	4	Kantolanniemessä 2, Kirkkolahdella 1 ja Luukkaanlahdella 1.
Silkkiuikku (<i>Podiceps cristatus</i>)	10	Kirkkolahdella 2, Luukkaanlahdella 4 ja sen suualueella 4.
Sinisorsa (<i>Anas platyrhynchos</i>)	9	Kirkko- 2 ja Luukkaanlahdella 3, Kantolanniemen N-rannalla 4.
Sinitiainen (<i>Parus caeruleus</i>)	17	Jakaantuneet tasaisesti Kantolanniemen alueelle.
Sirittäjä (<i>Phylloscopus sibilatrix</i>) NT	1	Kantolanniemessä (ks. kuva 2.2).
Taivaanvuohi (<i>Gallinago gallinago</i>)	1	Kirkkolahdella.
Talitiainen (<i>Parus major</i>)	21	Pääosa Kirkkolahdelta Kantolanniemeen.

Telkkä (<i>Bucephala clangula</i>) vastuulaji	5	Luukkaanlahdella 2, Kirkkolahdelta Kantolanniemeen 3 (ks. kuva 2.2).
Tikli (<i>Carduelis carduelis</i>)	2	Kantolanniemen varastoalueella ja Luukkaanlahden SE-rannalla.
Tiltaltti (<i>Phylloscopus collybita</i>)	1	Laulava koiras Kirkkolahden NE-rannalla 2.5., mahd. läpimuuttava.

Muut alueella mahdollisesti pesivinä havaitut lintulajit:

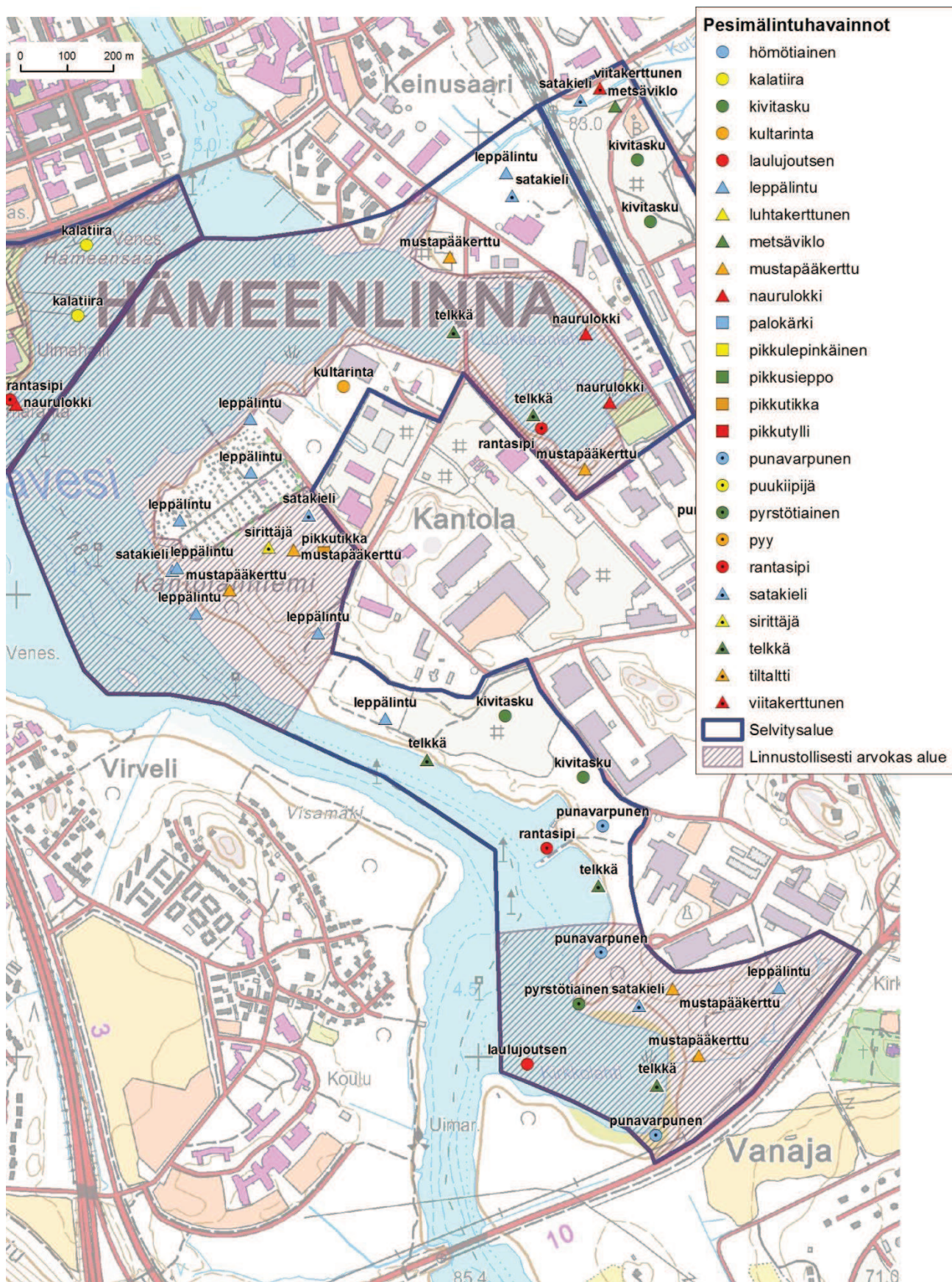
Fasaani (*Phasianus colchicus*)
 Haarapääsky (*Hirundo rustica*)
 Harakka (*Pica pica*)
 Harmaasieppo (*Muscicapa striata*)
 Keltasirkku (*Emberiza citrinella*)
 Laulurastas (*Turdus philomelos*)
 Lehtokerttu (*Sylvia borin*)
 Mustarastas (*Turdus merula*)
 Pajulintu (*Phylloscopus trochilus*)
 Peippo (*Fringilla coelebs*)
 Pensaskerttu (*Sylvia communis*)
 Pikkuvarpunen (*Passer montanus*)
 Punakylkirastas (*Turdus iliacus*)
 Punarinta (*Erithacus rubecula*)
 Räkättirastas (*Turdus pilaris*)
 Sepelkyyhky (*Columba palumbus*)
 Tervapääsky (*Apus apus*)
 Varis (*Corvus corone*)
 Varpunen (*Passer domesticus*)
 Viherpeippo (*Carduelis chloris*)
 Västäräkki (*Motacilla alba*)

Karri Jutilan lisähavainnot Luukkaanlahdella:

Fasaani (<i>Phasianus colchicus</i>)	1	
Hernekerttu (<i>Sylvia curruca</i>)	1	
Kalalokki (<i>Larus canus</i>)	1	
Kalatiira (<i>Sterna hirundo</i>) D1, vastuulaji	3	
Lapasorsa (<i>Anas clypeata</i>)	1	
Leppälintu (<i>Phoenicurus phoenicurus</i>) vastuulaji	1	
Naurulokki (<i>Larus ridibundus</i>) NT	22	Luukkaanlahden N-rannalla.
Pajulintu (<i>Phylloscopus trochilus</i>)	2	
Pajusirkku (<i>Emberiza schoeniclus</i>)	2	
Peippo (<i>Fringilla coelebs</i>)	4	
Punarinta (<i>Erithacus rubecula</i>)	1	
Räkättirastas (<i>Turdus pilaris</i>)	3	

Sinitäinen (<i>Parus caeruleus</i>)	1
Viherpeippo (<i>Carduelis chloris</i>)	1
Västäräkki (<i>Motacilla alba</i>)	2

Havainnot lapasorsasta, leppälinnusta ja pajusirkusta täydentävät selvityksessä havaittuja reviirimääriä. Lapasorsa ilmentää silkkiuikkujen, nokikanojen, ruokokerttusten ja muiden kosteikkolintujen lailla Luukkaanlahden linnuston monipuolisuutta linnustoselvityksen muihin vesialueisiin verrattuna. Kalalokkeja, kalatiiroja ja naurulokkeja havaittiin Jutilan lisähavaintoja vastaavia määriä myös linnustoselvityksen maastokäynneillä, mutta näiden yksilöiden tulkittiin pesivän muualla ja kuuluvan Luukkaanlahdella vieraileviin ruokailijoihin, sillä pesintään viittaavaa käyttäytymistä ei selvityksen käyntikerroilla havaittu.

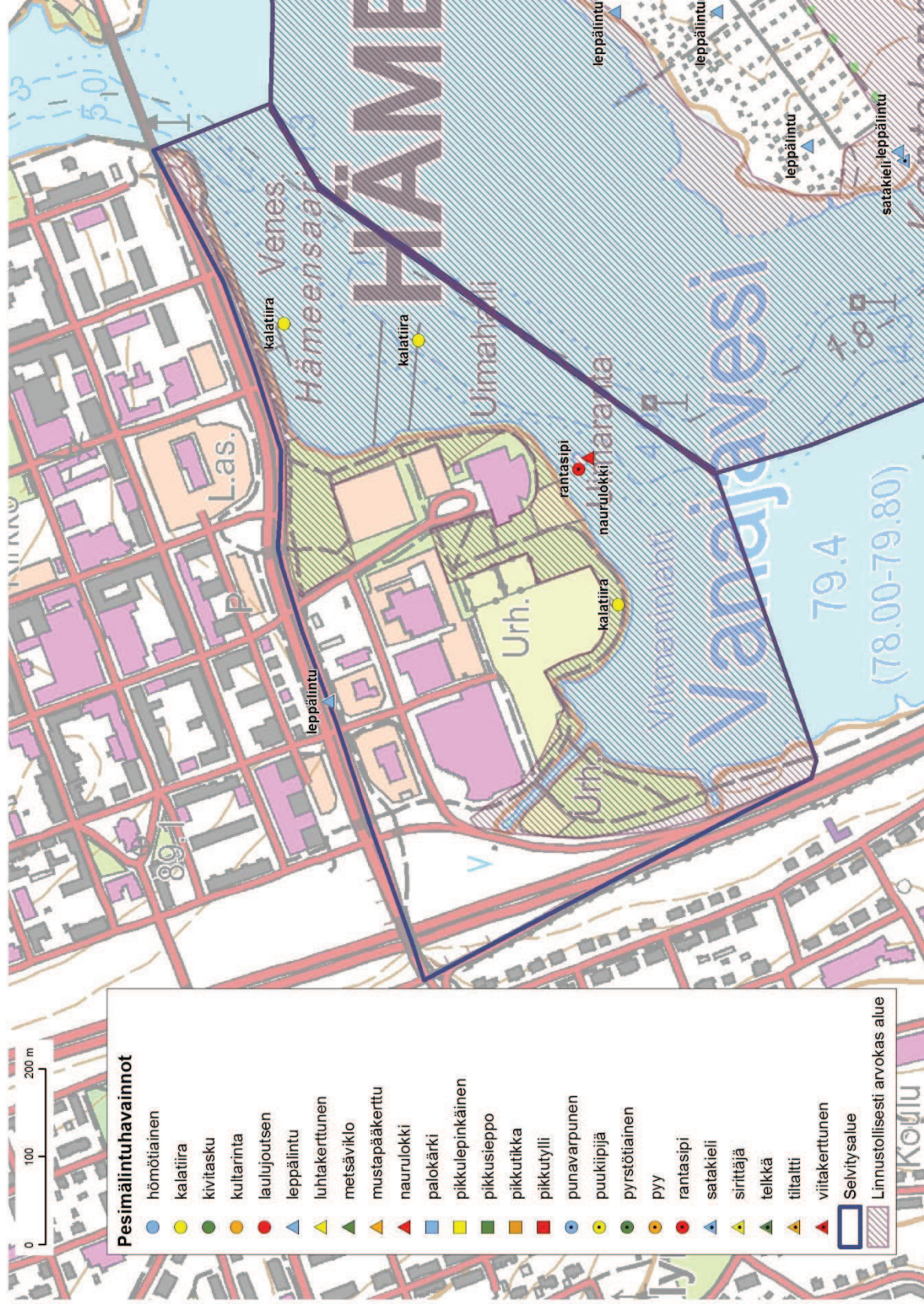

Kuva 2.2. Luokiteltujen lintulajien ja muiden huomionarvoisten lintulajien havainnot sekä linnustollisesti arvokkaat alueet Kantolanniemen–Luukkaanlahden selvitysalueella. Havaintopiste viittaa kyseisen lajin reviiriin.

Eteläranta

Taulukko 2.3. Kaikki Etelärannan selvitysalueella havaitut lintulajit reviirimäärineen (todennäköinen tai mahdollinen pesintä) vuonna 2013. Luokitellut lajit on lihavoitu: D1 = EU:n lintudirektiivin I-liitteen laji, NT = silmälläpidettävä laji, vastuulaji = Suomen kansainvälinen vastuulaji.

Laji	Reviirejä	Lisätietoja
Kalatiira (<i>Sterna hirundo</i>) D1, vastuulaji	3	Soitimella ja saalistamassa rannoilla. Pesinevät katoilla (ks. kuva 2.3).
Leppälintu (<i>Phoenicurus phoenicurus</i>) vastuulaji	1	Alueen pohjoisreunalla (ks. kuva 2.3)
Naurulokki (<i>Larus ridibundus</i>) NT	1	Pari S-puolen saarekkeella, mahdollisesti ei pesinyt (ks. kuva 2.3).
Pikkuvarpunen (<i>Passer montanus</i>)	5	Urheilukentän ja puiston reunamilla.
Rantasipi (<i>Actitis hypoleucos</i>) NT, vastuulaji	1	Uimahallin S-puolen saarekkeella (ks. kuva 2.3).
Ruokokerttunen (<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>)	1	Vikmaninlahden perukassa pienessä ruoikossa.
Räkättirastas (<i>Turdus pilaris</i>)	1	Vikmaninlahden rantapuistossa.
Sinisorsa (<i>Anas platyrhynchos</i>)	8	Koiraita hajallaan koko vesialueella.
Sinitiainen (<i>Parus caeruleus</i>)	2	Vikmaninlahden rantapuistossa ja uimahallin N-puolella.
Talitiainen (<i>Parus major</i>)	1	Puistossa uimahallin N-puolella.
Varpunen (<i>Passer domesticus</i>)	4	Urheilukentällä 3, uimahallin N-puolen puistossa 1.
<i>Muut alueella mahdollisesti pesivinä havaitut lajit:</i>		
Kalalokki (<i>Larus canus</i>)		
Kesykyhky (<i>Columba livia</i>)		
Naakka (<i>Corvus monedula</i>)		
Peippo (<i>Fringilla coelebs</i>)		
Pensaskerttu (<i>Sylvia communis</i>)		
Punarinta (<i>Erithacus rubecula</i>)		
Varis (<i>Corvus corone</i>)		
Viherpeippo (<i>Carduelis chloris</i>)		
Västäräkki (<i>Motacilla alba</i>)		
<i>Heli Jutilan lisähavainnot alueella:</i>		
Ruskosuohaukka (<i>Circus aeruginosus</i>) D1	16.8.2013 liiteli luoteesta laskevan ojan luona (muualta tullut kiertelijä).	

Kuva 2.3. Luokiteltujen lintulajien ja muiden huomionarvoisten lintulajien havainnot sekä linnustollisesti arvokkaat alueet Etelärannan selvitysalueella. Havaintopiste viittaa kyseisen lajin reviriin.

Varikonniemi

Taulukko 2.4. Kaikki Varikonniemen selvitysalueella havaitut lintulajit reviirimäärineen (todennäköinen tai mahdollinen pesintä) vuonna 2013. Luokitellut lajit on lihavoitu: D1 = EU:n lintudirektiivin I-liitteen laji, NT = silmälläpidettävä laji.

Laji	Reviirejä	Lisätietoja
Kirjosieppo (<i>Ficedula hypoleuca</i>)	4	Etelä-, keski- ja pohjoisosassa.
Kultarinta (<i>Hippolais icterina</i>)	4	Laulavat koiraat ympäri aluetta (ks. kartta B).
Mustapääkerttu (<i>Sylvia atricapilla</i>)	5	Laulavat koiraat ympäri aluetta (ks. kuva 2.4).
Pikkusieppo (<i>Ficedula parva</i>) D1	1	20.6. laulava koiras liikkui keskiosassa, ehkä pariton (ks. kuva 2.4).
Ruokokerttunen (<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>)	6	Laulavat koiraat etelä- ja länsirannalla.
Räkättirastas (<i>Turdus pilaris</i>)	23	Eri puolilla aluetta, keskiosassa tiiviinä ryhmittyminä.
Satakieli (<i>Luscinia luscinia</i>)	7	Laulavat koiraat etelä- ja keskiosassa (ks. kuva 2.4).
Sinisorsa (<i>Anas platyrhynchos</i>)	2	2 koirasta + 1 naaras länsirannalla.
Sinitäinen (<i>Parus caeruleus</i>)	12	Jakaantuneet tasaisesti, osa pöntöissä.
Sirittäjä (<i>Phylloscopus sibilatrix</i>) NT	2	Laulavat koiraat keskiosassa (ks. kuva 2.4).
Talitiainen (<i>Parus major</i>)	12	Jakaantuneet tasaisesti, osa pöntöissä.
Tikli (<i>Carduelis carduelis</i>)	3	2 paria pohjoisosassa, 1 laulava koiras itäpäässä.
Viitakerttunen (<i>Acrocephalus dumetorum</i>)	5	Laulavat koiraat länsi- ja eteläosassa (ks. kuva 2.4).

Mahdollisesti niemenkärjen ruoikossa pesi silkkiuikku (*Podiceps cristatus*), joka nähtiin uimassa Linnansalmessa rannan lähetyvillä. Pesintää ei kuitenkaan varmistettu.

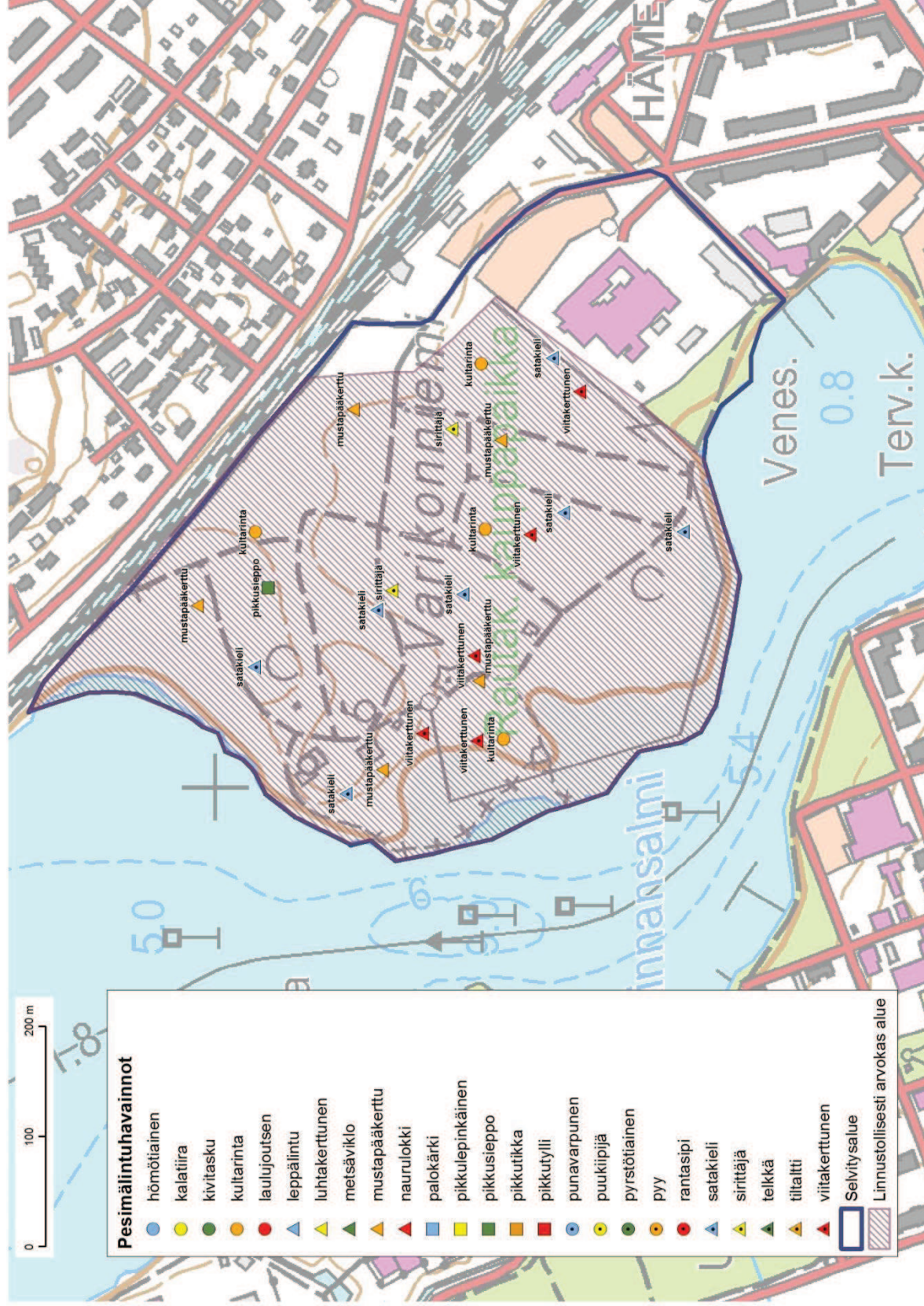
Muut alueella mahdollisesti pesivinä havaitut lintulajit:

Fasaani (*Phasianus colchicus*)
 Harakka (*Pica pica*)
 Lehtokerttu (*Sylvia borin*)
 Pajulintu (*Phylloscopus trochilus*)
 Pensaskerttu (*Sylvia communis*)
 Peippo (*Fringilla coelebs*)
 Pikkuarvonen (*Passer montanus*)
 Punakylkirastas (*Turdus iliacus*)
 Punarinta (*Erithacus rubecula*)
 Räkättirastas (*Turdus pilaris*)
 Sepelkyyhky (*Columba palumbus*)

Varis (*Corvus corone*)

Viherpeippo (*Carduelis chloris*)

Västäräkki (*Motacilla alba*)

Kuva 2.4. Luokiteltujen lintulajien ja muiden huomionarvoisten lintulajien havainnot sekä linnustollisesti arvokkaita alueet Varikonniemen selvitysalueella. Havaintopiste viittaa kyseisen lajin reviiriin.

Aulangon siirtolapuutarha

Taulukko 2.5. Kaikki Aulangon siirtolapuutarhan selvitysalueella havaitut lintulajit reviirimäärineen (todennäköinen tai mahdollinen pesintä) vuonna 2013. Luokitellut lajit on lihavoitu: D1 = EU:n lintudirektiivin I-liitteen laji, NT = silmälläpidettävä laji, vastuulaji = Suomen kansainvälinen vastuulaji.

Laji	Reviirejä	Lisätietoja
Hippiäinen (<i>Regulus regulus</i>)	8	Vohtenoisen itäpuolella 4, lounais- ja länsipuolella 4.
Kalalokki (<i>Larus canus</i>)	1	Moreenimäen keskiosan niemenkärjessä.
Kirjosieppo (<i>Ficedula hypoleuca</i>)	6	Vohtenoisen itäpuolen moreenimäellä 4, länsipuolella 2.
Kottarainen (<i>Sturnus vulgaris</i>)	1	Uimarannan P-paikan eteläpuolella.
Käki (<i>Cuculus canorus</i>)	1	Uimarannan länsipuolen moreenimäellä.
Käpytikka (<i>Dendrocopos major</i>)	9	Tasaisesti koko alueella.
Mustapääkerttu (<i>Sylvia atricapilla</i>)	4	Vohtenoisen itäreunalla 2, länsipuolella 2 (ks. kuva 2.5).
Palokärki (<i>Dryocopus martius</i>) D1	1	Soidinääntelevä uimarannan moreenimäellä, syönnös N-osassa (ks. kuva 2.5).
Peukaloinen (<i>Troglodytes troglodytes</i>)	1	Uimarannan eteläpuolella.
Pikkulepinkäinen (<i>Lanius collurio</i>) D1	1	Vohtenoisen keskellä saalistava koiras, ilmeisesti pesivä (ks. kuva 2.5).
Rautiainen (<i>Prunella modularis</i>)	4	Vohtenoisen itäpuolella 2, lounaispuolella 2.
Sinitäinen (<i>Parus caeruleus</i>)	15	Tasaisesti koko alueella.
Sirittäjä (<i>Phylloscopus sibilatrix</i>) NT	10	Uimarannan W-p. moreenimäellä 4, Vohtenoisen W- ja SW-p. 6 (ks. kuva 2.5).
Talitiainen (<i>Parus major</i>)	17	Tasaisesti koko alueella.
Telkkä (<i>Bucephala clangula</i>) vastuulaji	1	Naaras alueen koilliskolkan lahdenperukassa; pesi mahd. muualla (aiemmin pai alueen itäpuolella) (ks. kuva 2.5).

Lisäksi uimarannan parkkipaikan yli lensi nuolihaukka (*Falco subbuteo*) itään 15.6. Kyseessä oli todennäköisesti muualla pesinyt saalistava yksilö. Aulangonjärven rantaharjanne on nuolihaukalle hyvin sopivaa pesimäympäristöä, mutta mahdollisesti lajin tarvitsemaa vanhaa variksen- tai muuta risupesää ei ollut tänä vuonna saatavilla.

Muut alueella mahdollisesti pesivinä havaitut lintulajit:

Harmaasieppo (*Muscicapa striata*)

Keltasirkku (*Emberiza citrinella*)

Laulurastas (*Turdus philomelos*)

Lehtokerttu (*Sylvia borin*)

Metsäkirvinen (*Anthus trivialis*)
Mustarastas (*Turdus merula*)
Peippo (*Fringilla coelebs*)
Pajulintu (*Phylloscopus trochilus*)
Pensaskerttu (*Sylvia communis*)
Pikkuvarpunen (*Passer montanus*)
Punakylkirastas (*Turdus iliacus*)
Punarinta (*Erithacus rubecula*)
Punatulkku (*Pyrrhula pyrrhula*)
Räkättirastas (*Turdus pilaris*)
Sepelkyyhky (*Columba palumbus*)
Varis (*Corvus corone*)
Viherpeippo (*Carduelis chloris*)
Vihervarpunen (*Carduelis spinus*)

Heli Jutilan lisähavainnot alueella:

Hömötiainen (*Parus montanus*)

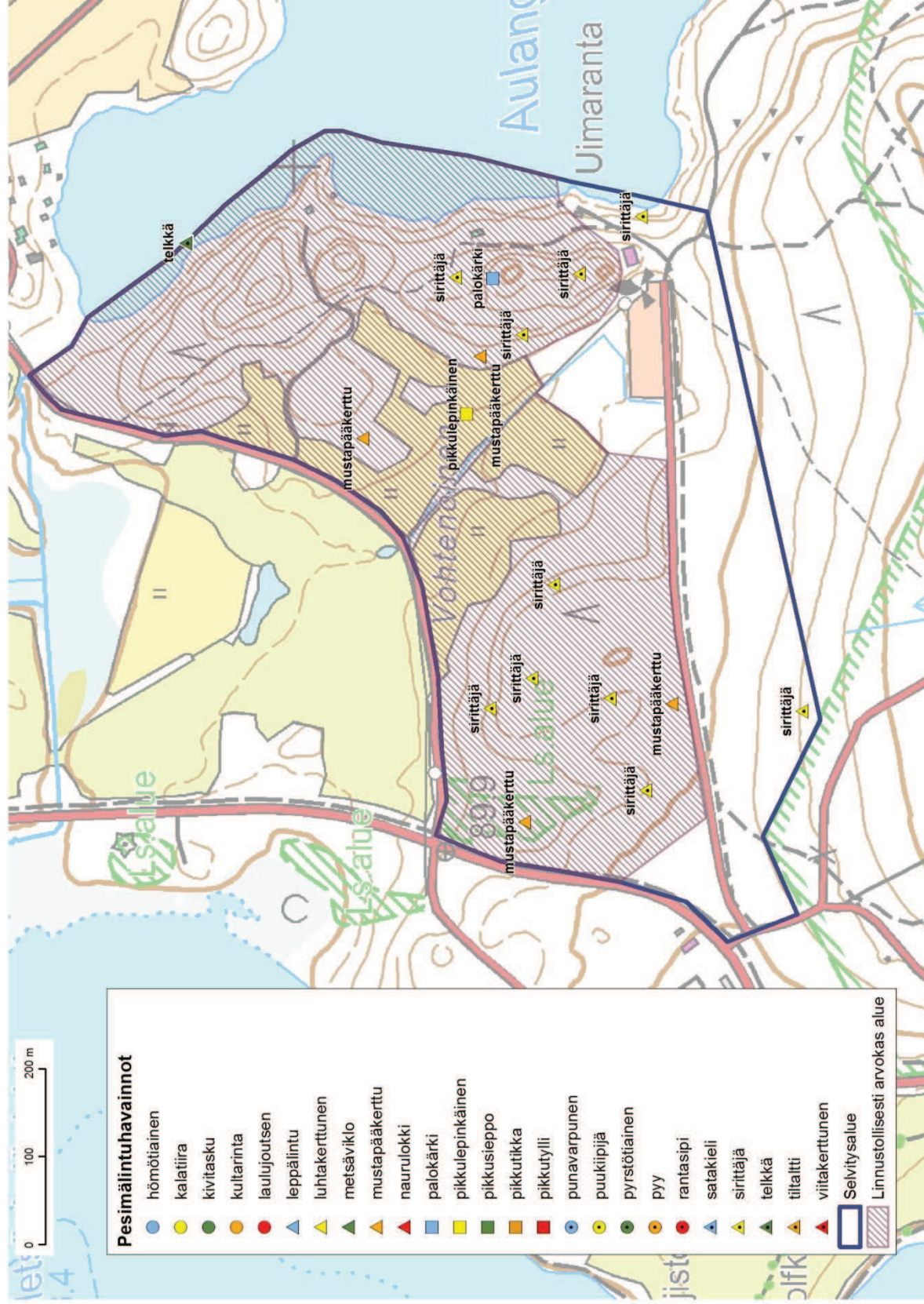
5.7.2013 itäosan mäellä. Mahdollisesti pesinyt muualla.

Käpylintu (*Loxia* sp.) (isokäpylintu *L. pytyopsittacus* vastuulaji)

Parvi 5.7.2013 itäosan mäellä. Kierteleviä.

Närhi (*Garrulus glandarius*)

5.7.2013 itäosan mäellä. Mahdollisesti pesinyt muualla.

Kuva 2.5. Luokiteltujen lintulajien ja muiden huomionarvoisten lintulajien havainnot sekä linnustollisesti arvokkaat alueet Aulangon siirtolapuutarhan selvitysalueella. Havaintopiste viittaa kyseisen lajin reviiriin.

Suosaari

Taulukko 2.6. Kaikki Suosaaren selvitysalueella havaitut lintulajit reviirimäärineen (todennäköinen tai mahdollinen pesintä) vuonna 2013. Luokitellut lajit on lihavoitu: VU = vaarantunut laji, NT = silmälläpidettävä laji, vastuulaji = Suomen kansainvälinen vastuulaji.

Laji	Reviirejä	Lisätietoja
Harmaalokki (<i>Larus argentatus</i>)	1	Pesivä pari keskiosassa rakennuksen katolla.
Kirjosieppo (<i>Ficedula hypoleuca</i>)	3	Keskiosan pihapiireissä.
Kivitasku (<i>Oenanthe oenanthe</i>) VU	2	Pohjoisosan varastoalueella (ks. kuva 2.6).
Käpytikka (<i>Dendrocopos major</i>)	2	Pohjoisosan länsi- ja itäreunalla.
Leppälintu (<i>Phoenicurus phoenicurus</i>) vastuulaji	1	Eteläosan lehdon länsireunassa (ks. kuva 2.6).
Luhtakerttunen (<i>Acrocephalus palustris</i>)	1	Eteläosan itäreunalla matalassa pensaikossa (ks. kuva 2.6).
Metsäviklo (<i>Tringa ochropus</i>)	1	Varoitteleva pohjoispään joutomaalla, mahdollisesti pesii muualla.
Pikkutylli (<i>Chadrius dubius</i>)	1	Eteläpään muuntamokentällä (ks. kuva 2.6).
Punavarpuksen (<i>Carpodacus erythrinus</i>) NT	2	Eteläpäässä muuntamokentän itä- ja länsipuolella (ks. kuva 2.6).
Ruokokerttunen (<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>)	4	Eteläpään itäosassa voimajohdon matalissa pensaikoissa.
Satakieli (<i>Luscinia luscinia</i>)	4	Eteläosan lehdossa 3, pohjoisreunalla 1 (ks. kuva 2.6).
Sinisorsa (<i>Anas platyrhynchos</i>)	1	Pari kaakkoisosassa valtaojassa.
Sinitäinen (<i>Parus caeruleus</i>)	6	Eteläosan lehdossa 3, pohjoisosan itäreunalla 3.
Talitiainen (<i>Parus major</i>)	7	Eteläosan lehdossa 5, koillis- ja pohjoispäässä 2.
Tiltalti (<i>Phylloscopus collybita</i>)	1	Lounaisosassa laulava koiras 13.5., mahdollisesti läpimuuttava.
Viitakerttunen (<i>Acrocephalus dumetorum</i>)	1	Pohjoisreunalla (ks. kuva 2.6).

Muut alueella mahdollisesti pesivinä havaitut lintulajit:

Fasaani (*Phasianus colchicus*)

Harakka (*Pica pica*)

Lehtokerttu (*Sylvia borin*)

Pajulintu (*Phylloscopus trochilus*)

Pensaskerttu (*Sylvia communis*)

Peippo (*Fringilla coelebs*)

Pikkuarpuksen (*Passer montanus*)

Punakylkirastas (*Turdus iliacus*)

Punarinta (*Erithacus rubecula*)

Räkättirastas (*Turdus pilaris*)
Sepelkyyhky (*Columba palumbus*)
Varis (*Corvus corone*)
Viherpeippo (*Carduelis chloris*)
Västäräkki (*Motacilla alba*)

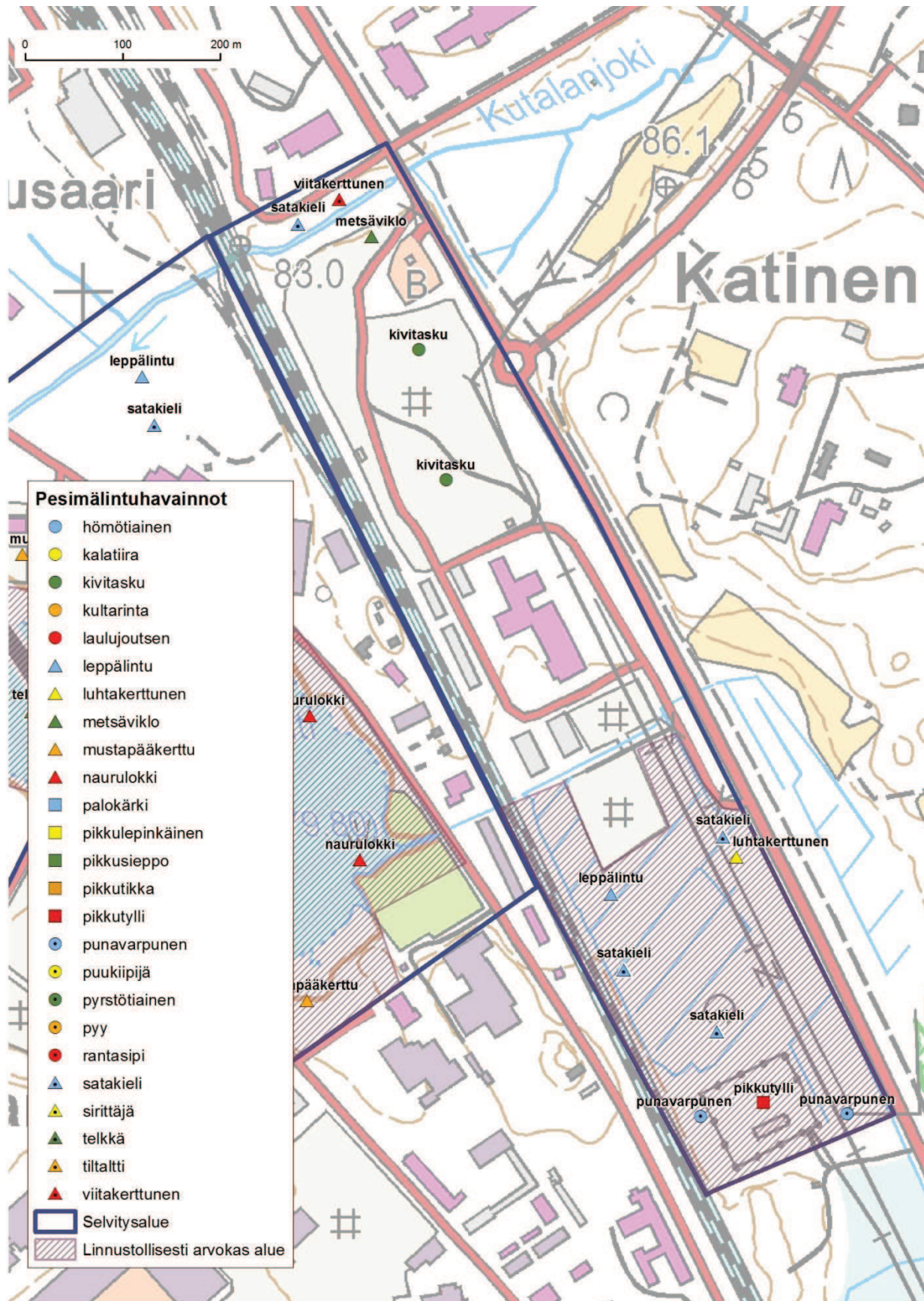
Heli Jutilan lisähavainnot alueella:

Tervapääsky (*Apus apus*)

Pohjoisosan varastokentällä.

Viherpeippo (*Carduelis chloris*)

Pohjoisosan varastokentällä.

Kuva 2.6. Luokiteltujen lintulajien ja muiden huomionarvoisten lintulajien havainnot sekä linnustollisesti arvokkaat alueet Suosaaren selvitysalueella. Havaintopiste viittaa kyseisen lajin reviiriin.

Liite 3. Huomioarvoisten lintulajien esittelyt

Kirjoittajat: Seppo Niiranen, Pertti Koskimies & Marko Nieminen.

EU-statukset: <http://www.birdlife.org/datazone/species/search>

1. Luokitellut lajit

Kalatiira (EU D1, Suomen vastuulaji)

Kalatiira pesii laajalti Euraasian ja Pohjois-Amerikan pohjoisosissa. Se talvehtii trooppisilla valtamerillä, Suomen kanta lähinnä Afrikan eteläosissa. Suomessa kalatiira pesii yleisenä rannikolla ja järvillä napapiirille asti. Pohjois-Lapista laji puuttuu. Vahvin pesimäkanta ja suurimmat yhdyskunnat ovat merialueella sisä- ja välisaaristossa ja sisämaassa selkävesillä, missä riittää rauhaisia luotoja ja pikkusaarten rantakallioita pesäpaikoiksi.

Kalatiiran pesimäkanta pieneni rannikolla 1920-luvulta 1940-luvulle. Vähentäminen jatkui monilla alueilla myöhemminkin, mutta paikoin laji on osoittanut runsastumisen merkkejä. Luotettavia tietoja kalatiiran parimääristä ei takavuosilta ole saatavilla. Suomen nykyiseksi pesimäkannaksi arvioidaan 50 000 paria. Kalatiira on Suomessa selvästi runsaampi kuin Ruotsissa ja Baltian maissa.

Kivitasku (VU)

Kivitasku esiintyy hyvin laajalla alueella: lähes koko Euraasiassa, Luoteis-Afrikassa ja Pohjois-Amerikan arktisilla alueilla. Suomessa sitä on koko maassa saaristosta pohjoisinta Lappia myöten. Kivitasku on erilaisten kuivien avomaiden lintu. Sitä tavataan meren luodoilla, joutomailla, teiden varsilla, rakennustyömailla, kivikkoisilla pelloilla jne. Suomen linnut talvehtivat Pohjois-Afrikassa, ilmeisesti lähinnä Saharan ympäristössä. Ravintonaan kivitasku käyttää hyönteisiä ja muita selkärangattomia.

Kivitaskun parimääräksi arvioidaan nykyään vain 50 000–100 000 paria, kun se parhaimmillaan oli muutama vuosikymmen sitten 300 000 paria. Laji hyötyi ihmisen toiminnasta, kun avomaat yleistyivät. Mutta viimeisinä vuosikymmeninä laidunmaiden ja kivikkoisten hakamaiden väheneminen on vähentänyt kivitaskun ruokailu- ja pesimispaikkoja. Lisäksi arvellaan talvehtimisalueilla tapahtuneiden muutosten vaikuttaneen lajin vähenemiseen. Uusimmassa uhanalaisluokittelussa kivitasku siirrettiin silmälläpidettävistä vaarantuneeksi.

Laulujoutsen (EU D1, Suomen vastuulaji)

Suomen kansallislintu laulujoutsen on laajalle levinnyt lintulaji pohjoisessa Euraasiassa. Sitä pesii lännessä Islannista läpi Venäjän Tyynellemerelle, Sahalinin saarelle asti. Suomessa laji pesii koko maassa, yleisimpänä Etelä- ja Keski-Suomessa. Etelä-Suomesta, rannikon tuntumasta laulujoutsen puuttui vielä muutama vuosikymmen sitten, mutta nyt se on levittäytynyt moniin etelärannikon sisävesiin ja merenlahtiin. Vaikka laulujoutsen on kyhmyjoutsenta pienempi, niin se pystyy häätämään jälkimmäisen reviiriltään. Laulujoutsenemme talvehtivat Etelä-Ruotsin, Tanskan, Saksan ja Hollannin vesialueilla, kaukaisimmat rengaslöydöt ovat Ison-Britannian eteläosista. Laulujoutsen käyttää lähes pelkästään kasvisravintoa, mutta kasvaville poikasille proteiinipitoiset hyönteiset ja muut selkärangattomat ovat kuitenkin tärkeitä ravintoa. Joutsen nyhtää vesistöjen pohjasta pitkän kaulansa ja vahvan nokkansa avulla erilaisia vesikasveja, kuten uistinvitaa ja kortteita. Se laiduntaa myös pelloilta ja niityiltä meheviä kasveja. Joutsenet syövät myös siemeniä, kuten viljaa (jopa suoraan tähkistä), ja marjoista ainakin mustikat kelpaavat niille.

Laulujoutsen metsästettiin lähes sukupuuttoon 1900-luvun alkupuoleen mennessä, 1950-luvulla jäljellä oli alle sata paria rauhallisissa erämaissa. Lajin rauhoitus ja ihmisten suopeus uljasta lintua kohtaan saivat joutsenkannan pikkuhiljaa elpymään. Kaksikymmentä vuotta sitten joutsenkannaksi

arvioitiin 1 500 paria, ja tuorein arvio Suomen lintuatlaksen mukaan on jo elinvoimainen 5 000–7 000 paria.

Leppälintu (Suomen vastuulaji)

Leppälintu pesii lähes koko Euroopassa, ja levinneisyysalue ulottuu pitkälle Aasiaan. Suomessa lajia tavataan koko maassa, levinneisyysaukkoja on vain ulkosaaristossa ja tunturipaljakkoilla. Leppälintu on vähentynyt viime vuosikymmeninä koko Euroopassa, mihin suurimpana syynä pidetään afrikkalaisilla talvehtimisalueilla tapahtuneita muutoksia, erityisesti kuivuutta. Leppälintu pesii mielellään isoreikäiseen pikkulinnunpönttöön, joten lajia voidaan auttaa alueilla, joilla tehometsätalouden vuoksi pesäpaikoista on pulaa.

Suomen pesimäkanta on pudonnut muutaman vuosikymmenen aikana yli miljoonasta parista nykyiseen noin 500 000–800 000 pariin. Kuitenkin leppälintukantaa pidetään elinvoimaisena.

Naurulokki (NT)

Naurulokki on laajalle levinnyt Euraasiassa. Sitä tavataan Länsi-Euroopasta – mukaan lukien Iso-Britannia ja Islanti – aina Tyynellemerelle asti. Lisäksi pieni kanta on muodostunut Grönlandiin ja Pohjois-Amerikan koillisosiin. Suomeen naurulokki levittäytyi vasta 1800-luvun puolivälissä ja runsastui nopeasti. Naurulokki pesii mieluiten isoissa, jopa muutaman tuhannen parin yhdyskunnissa. Levinneisyysalue ulottuu nykyään etelärannikolta Etelä-Lappiin, tunturialueilla sitä ei esiinny. Yhdyskuntia on sekä järvillä että meren sisäsaaristossa. Syysmuutolle naurulokit lähtevät heti poikasten saavutettua lentokyvyn, muutto on voimakkainta jo heinä-elokuussa. Paluu Suomeen tapahtuu hyvin aikaisin maalis-huhtikuussa. Leutoina talvina vähäinen määrä naurulokkeja talvehtii Suomessa, kannan pääosa Länsi-Euroopassa ja jopa Afrikan pohjoisosissa asti. Suomessa poikasena rengastettu naurulokki tavattiin Pohjois-Amerikan Texasissa, jossa laji on harvinaisuus.

Normaaleille talvehtimisalueille muuttaneista naurulokeistamme kaukaisimmat linnut on tavattu talvehtimassa Välimeren eteläpuolelta Marokosta, Algeriasta, Libyasta ja Malista.

Naurulokki on ravinnon käytöltään erittäin monipuolinen. Sille kelpaavat hyönteiset, kalat ja madot. Se käy myös kaatopaikoilla ja taajamissa syömässä elintarviketejätteitä. Se seuraa mielellään kyntävää traktoria poimien matoja ja muita pikkueläimiä. Ilmassa parveilevia hyönteisiä naurulokki osaa pyydystää taitavasti.

Naurulokin pesimäkanta kasvoi voimakkaasti 1900-luvun puoliväliin asti. Kanta oli vahvimmillaan 1960- ja 1970-luvuilla, jonka jälkeen alkoi taantuminen. Osa isoistakin yhdyskunnista katosi jopa kokonaan. Naurulokki listattiin vuoden 2000 uhanalaisluokituksessa vaarantuneeksi lajiksi. Nyt on kuitenkin pahin taantuminen ohi ja jopa elpymistä on ollut havaittavissa. Lajin uhanalaisluokitus muutettiin vuonna 2010 silmälläpidettäväksi. Parimääräksi arvioidaan nykyään 95 000–110 000 paria.

Palokärki (EU D1)

Palokärkeä tavataan suurimmassa osassa Eurooppaa ja Aasiaa. Suomessa se pesii runsaimmin Etelä- ja Keski-Suomessa, Lapissa sitä tavataan harvinaisena koko havumetsävyöhykkeellä.

Aiemmin palokärki viihtyi lähinnä vain erämaametsissä. Nykyään se pesii jopa kaupunkiympäristössä. Palokärki vaatii kuitenkin kohtalaisen ison männyn tai haavan pesäpuukseen, joten pelkästään nuorta puuta kasvavat metsät eivät sille riitä. Lisäksi ravinnoksi pitää olla tarjolla riittävästi hevos- ja kekomuurahaisia.

Parimääräksi arvioidaan 30 000–50 000. Laji taantui selkeästi metsätalouden tehostumisen myötä, mutta viime aikoina palokärki on selvästi pystynyt sopeutumaan muutoksiin, ja parimäärä on ollut kasvussa.

Pikkulepinkäinen (EU D1)

Pikkulepinkäinen esiintyy suuressa osassa Eurooppaa ja Länsi-Aasiaa. Suomessa lajin levinneisyysalue ulottuu Etelä-Suomesta Oulun–Kainuun korkeudelle. Laji suosii pensoittuvia peltoja, rantaniittyjä ja hakkuualueita. Pesänsä pikkulepinkäinen rakentaa yleensä pieneen kuusentaimeen tai katajaan.

Parimääräksi arvioidaan 50 000–80 000. Vuosittaiset vaihtelut ovat hyvin suuria, joten pitkäaikaismuutoksien selvittely on vaikeaa. Linjalaskentojen mukaan pikkulepinkäinen runsastui 1950-luvun noin 42 000 parista 1970-luvun 160 000 pariin, mutta 2000-luvulla lajin kanta on ollut hieman kasvamaan päin, ja laji poistettiin silmälläpidettävien lajien luettelosta.

Pikkusieppo (EU D1)

Pikkusieppoa tavataan Itä-Euroopasta Tyynellemerelle asti. Suomessa lajin pesimäkanta painottuu Kaakkois-Suomeen, mutta lajia tavataan Keski-Suomesta länsirannikolle asti. Laji on kohtalaisen uusi tulokas idästä. Se viihtyy vanhoissa kuusikoissa ja sekametsissä, missä sille on tarjolla pötkelöitä pesäpaikoiksi. Pikkusieppo kärsii nykyisestä metsänhoidosta, ja lajin esiintyminen jollain alueella kertoo metsän monimuotoisuudesta.

Suomen nykyiseksi pesimäkannaksi arvioidaan 2 000–6 000 paria, mutta vuosittaiset vaihtelut ovat suuria. Pikkusieppo on kuitenkin runsastunut etenkin Satakunnassa, Hämeessä ja Pohjois-Karjalassa, minkä vuoksi laji poistettiin silmälläpidettävien lajien luettelosta.

Punavarpuksen (NT)

Punavarpuksen on levittäytynyt Suomeen idästä. Sitä tavataan Keski-Euroopasta Tyynellemerelle saakka ulottuvalla alueella. Suomessa sen levinneisyysalue ulottuu etelärannikolta Etelä-Lappiin asti. Laji muuttaa aikaisin syksyllä talvehtimisalueilleen Intiaan ja Kaakkois-Aasiaan. Punavarpuksen pääasiallista ravintoa ovat kasvien osat, kuten pihlajan, herukoiden ja omenapuiden lehti- ja kukkasilmut. Myös hyönteisiä ja erilaisia siemeniä se käyttää ravintonaan, onpa se viime aikoina oppinut vierailemaan lintujen ruokintapaikoilla syömässä mm. auringonkukansiemeniä.

Punavarpuksen runsastui voimakkaasti 1900-luvulla, sitä ennen se oli harvinainen pesijä lähinnä Kaakkois-Suomessa. Parin viimeisen vuosikymmenen aikana laji on kuitenkin taantunut voimakkaasti ja se lisättiin uhanalaisluokituksen silmälläpidettäviin lajeihin. Nykyinen pesimäkantamme on 100 000–150 000 paria, kun se parhaimmillaan oli noin 400 000 paria.

Pyy (EU D1)

Pyy asustaa Euraasian havumetsävyöhykkeellä ja Suomessakin lähes koko havumetsäalueellamme. Se on hyötynyt metsien kuusivaltaistumisesta, mutta toisaalta lepikoiden vähentyminen vaikeuttaa pyyn ravinnonsaantia talviaikaan. Silloin se käyttää lähes pelkästään koivujen ja leppien norkkoja. Pyy on linnustomme yksi selväpiirteisimmistä paikkalinnuista. Poikueiden hajaannuttua syksyllä voivat pyyt liikkua pidempiä matkoja, joskus niitä tavataan jopa meren lähisaaristossa. Pariskunnat liikkuvat kuitenkin koko vuoden yhdessä, hyvin suppealla alueella. Pyyn poikaset pystyvät lentämään lyhyitä matkoja muutaman päivän ikäisinä untuvikkoina paetessaan saalistajaa. Parimääräksi arvioidaan nykyään 500 000. Aiemmissa parimääräarvioissa on ollut selvästi pienempiä määriä: 200 000–300 000, mutta ne ovat olleet alakanttiin. Joka tapauksessa pyy on vähentynyt viimeisen puolen vuosisadan aikana, parin viimeisen vuosikymmenen aikana taantuminen on ilmeisesti pysähtynyt. Metsästyksestä pienikokoinen pyy ei kärsi yhtä pahasti kuin isommat kanalinnut. Kanahaukalle pyy on tärkeä saalisohde, ja kanahaukan väheneminen on saattanut vaikuttaa pyyn runsastumiseen joillakin alueilla.

Rantasipi (NT, Suomen vastuulaji)

Rantasipi esiintyy lähes koko Euroopassa levinneisyysalueen ulottuessa pitkälle Aasiaan. Suomessa se pesii yleisenä koko maassa. Sille kelpaavat karutkin vesistöt, kunhan suojaistaa metsää on tarjolla. Runsaimmin sitä on järvien rannoilla, mutta myös merenrannat ja jokivarret kelpaavat sille elinympäristöksi. Suomen rantasipit talvehtivat Länsi-Afrikassa.

Parimäärä, arviolta 150 000, on vähentynyt viime aikoina. Syitä vähenemiseen ei tiedetä ja laji lisättiin uusimmassa uhanalaisluokituksessa silmälläpidettäviin lajeihin.

Sirittäjä (NT)

Sirittäjää esiintyy suuressa osassa Eurooppaa ja idässä Keski-Aasiaan asti. Suomessa se on eteläinen laji esiintymisrajan kulkiessa Oulun tienoilla. Laji viihtyy lehti- ja sekametsissä, varsinkin lehtomaisissa koivikoissa ja rehevissä kuusikoissa, joissa on runsaasti lehtipuuta. Sirittäjä muuttaa hyvin aikaisin syksyllä ja talvehtii trooppisessa Afrikassa. Suomeen se palaa toukokuussa.

Ravintona laji käyttää lähes yksinomaan hyönteisiä, joita se hakee puiden yläosista.

Sirittäjä oli Suomessa vähälukuinen pesimälaji 1800-luvulle, jonka jälkeen se runsastui noin sadan vuoden ajan ja levittäytyi pohjoisemmaksi. Parin viimeisen vuosikymmen aikana sirittäjä on kuitenkin vähentynyt voimakkaasti ja se liitettiin viimeisimmässä uhanalaisluokittelussa silmälläpidettäviin lajeihin. Syy vähenemiseen on ilmeisesti muuttoreittien varrella ja talvehtimisalueilla, elinympäristössä Suomessa ei ole tapahtunut niin rajuja muutoksia, että ne selittäisivät vähenemisen. Nykyiseksi parimääräksi arvioidaan 100 000–200 000, kun se 1980-luvulla oli jopa 300 000 paria.

Telkkä (Suomen vastuulaji)

Telkkä pesii pohjoisella pallonpuoliskolla havumetsävyöhykkeellä. Hyvin suuri osa Euroopan telkistä pesii Suomessa, jossa sitä tavataan koko maassa. Telkän pesä sijaitsee useimmiten pöntössä tai palokärjen vanhassa kolossa. Telkkiä elää kaikenlaisilla järvillä, pienillä metsälammilla, jokien varsilla, järvien selkävesillä ja meren saaristossa. Pesä voi olla kohtalaisen kaukanakin vesistöstä. Suomen parimääräksi arvioitiin 1950–70-luvuilla 50 000 paria, nykyään telkkiä on 170 000–220 000 paria, joten kanta on selvästi kasvanut. Telkkä on laji, joka hyötyy ihmisen avusta eli pönttöjen rakentamisesta luonnonkolojen puutteesta kärsiville alueille.

2. Muut huomionarvoiset lajit**Hömötiainen**

Hömötiainen pesii pääosassa Eurooppaa ja Aasiaa, Atlantilta Tyynellemerelle. Se on levinnyt koko Suomeen lukuun ottamatta Pohjois-Lapin puuttomia ja harvapuusia tunturiylänköjä. Hömötiaisia pesii eniten iäkkäissä metsissä, joissa on pesäkolon kovertamiseen sopivia, riittävän pehmeiksi lahonneita lehtipuita. Vanhojen metsien suurissa puissa tiaisille on tarjolla myös enemmän hyönteisiä, hämähäkkejä ja muuta ruokaa kuin nuorissa ja tehokkaasti hoidettujen talousmetsien kapealatvaisissa puissa, mutta jälkimmäisissäkin hömötiaisia pärjää jonkun verran, kunhan pötkelöitä on jäljellä pesäntekoon. Aikuiset hömötiaiset pysyttelevät samoilla metsäalueilla vuoden ympäri.

Vanhojen metsien hakkuut ja yhtenäisten metsien pirstoutuminen ovat heikentäneet hömötiainen elinoloja tuntuvasti, ja varsinkin viljelyvaltaisilla seuduilla laji on käynyt paikoin melko harvalukuseksi. Maamme pesimäkanta taantui alle puoleen 1900-luvun puolivälin jälkeen, mutta viime vuosikymmenet se lienee säilynyt suunnilleen samalla tasolla, noin 0,6–1 miljoonassa parissa. Hömötiainen on hyvin sopeutunut kylmiin talviin, eivätkä ankarimmatkaan pakkastalvet ole sille yhtä tuhoisia kuin esimerkiksi tali- ja sinitiaisille puhumattakaan hippiäisistä ja puukiipijöistä.

Kultarinta

Kultarinta pesii lehtimetsävyöhykkeellä Keski-Euroopasta Uralin itäpuolelle. Suomessa se on eteläinen, Pirkanmaata, Päijät-Hämettä ja Etelä-Karjalaa myöten yhtenäisesti levinnyt harvalukuinen laji, joka pesii pitkin länsirannikkoa Perämerelle saakka sekä siellä täällä rehevämmillä seuduilla myös Pohjanmaan, Keski-Suomen, Savon ja Pohjois-Karjalan sisäosissa. Kultarinta hyväksyy pesimäympäristökseen vain rehevät, korkeapuiset ranta- ja pellonreunalehdot, puistot ja hautausmaat. Tämä vaateliias laji hyväksyy elinympäristökseen yleensä vain seutukunnan lehtevimmät metsiköt. Sille on tärkeää erityisesti korkea puusto ja mieluiten melko valoisa latvusto, jossa laji sekä pesii, ruokailee että laulaa – tästä syystä pensaskerroksella tai aluskasvillisuudella ei ole suurtakaan merkitystä.

Kultarinta vaikuttaa runsastuneen Etelä-Suomessa 1900-luvun lopulla, mutta 2000-luvulla kanta on pysynyt samalla yleistasolla, arviolta 10 000–20 000 parissa. Kannanvaihteluihin vaikuttanevat etenkin muuton ja talvehtimisen onnistuminen. Kultarinta muuttaa Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan, jossa talvehtivista hyönteissyöjistä monet muut ovat kärsineet sikäläisten elinympäristöjen huononnutta. Varsinkin viileiden ja myöhäisten keväiden jälkeen osa normaalisti maahamme muuttavista yksilöistä saattaa jäädä etelämmäs, joten vuosittaiset vaihtelutkin ovat melko huomattavia.

Luhtakerttunen

Luhtakerttunen pesii Keski- ja Kaakkois-Euroopassa, idässä levinneisyysalue jatkuu Etelä- ja Keski-Aasiassa suunnilleen Uralille asti. Vaikka laji on viime vuosikymmeninä laajentanut levinneisyysaluettaan huomattavasti, puuttuu se pesimälintuna Euroopan pohjois- ja eteläosista. Suomen ensimmäinen havainto on vuodelta 1944, Ruotsiin laji saapui muutama vuosikymmen aiemmin. Nykyisin levinneisyysalueen raja Suomessa kulkee Oulusta kaakkoon. Vahvin kanta on Etelä-Suomen rannikkoalueilla ja Itä-Suomen eteläosissa. Pesimäpaikkoina laji suosii vesistöjen varsien reheviä pensaikoita, joiden aluskasvillisuutena on useimmiten mesiangervoa, nokkosta ja koiranputkea. Luhtakerttusen runsastumisen arvellaan ilmastonmuutoksen ohella johtuvan ihmisen toiminnasta. Karjan laiduntamisen vähenemisestä johtuva pensaikkojen yleistyminen luhtakerttusen suosimilla kosteilla alueilla on varmaankin yksi syy lajin runsastumiseen.

Luhtakerttuset talvehtivat Afrikan eteläosissa, päiväntasaajalta aivan Etelä-Afrikkaan asti.

Luhtakerttusen ravinto koostuu lähes yksinomaan hyönteisistä, kuten surviaissääksistä, perhostoukista, kovakuoriaisista ja kärpäsistä. Jonkin verran se käyttää myös hämähäkkejä sekä loppukesällä ja alkusyksyllä marjoja.

Luhtakerttusen pesimäkannan kooksi arvioidaan 5 000–10 000 paria. 1950-luvulla lajia arvioitiin pesivän maassamme vain 5-10 paria, mikä oli varmaankin alakanttiin. Jo 1980-luvulla pesimäkannan kooksi arvioitiin parisen tuhatta paria. Lajin pesimäkanta arvioidaan elinvoimaiseksi Suomessa ja muualla Euroopassa.

Metsäviklo

Metsäviklo asustaa Euraasian havumetsävyöhykkeellä. Suomessa sen levinneisyysalueen painopiste – muista vikloista poiketen – on eteläinen. Sitä tavataan kuitenkin aivan Lapin tunturialueiden rajoille asti. Laji pesii kuusikoiden ja sekametsien korpipainanteissa, suoreunaisilla metsäammilla ja pienten purojen varsilla. Metsäviklo karttaa laajoja viljelyalueita ja taajamia. Aivan pienet metsiköt eivät sille riitä, vaan se suosii takamaita. Pesänään se käyttää vanhaa rastaan pesää. Suomen pesimäkannaksi arvioidaan 150 000 paria, jonkin verran on vaihteluita vuosien välillä. Viime vuosikymmeninä metsäviklo on runsastunut Suomessa, 50 vuotta sitten parimäärä oli arviolta puolet pienempi.

Mustapääkerttu

Lähes koko Eurooppaan ja Aasian länsiosiin levittäytynyt mustapääkerttu on Suomessa melko harvalukuinen ja vaatelas lounainen laji, jonka pesimäalue rajoittuu Etelä-Suomen ja länsirannikon vehmaille viljelyvaltaisille seuduille. Levinneisyys on kuitenkin laajentunut viime vuosikymmeninä parisataa kilometriä kohti koillista ja yltää nykyisin yhtenäisenä Pohjois-Karjalaa, Pohjois-Savoa ja Keski-Pohjanmaata myöten. Mustapääkerttu hyväksyy pesimäympäristökseen korkeat, reheviä saniaisja ja muita ruohoja kasvavat lehdot ja lehtipuuvaltaiset sekametsät. Tyypillisimpiä elinympäristöjä ovat rantojen, joen- ja puronvarsien sekä pellonreunojen iäkkäät lehdot, mutta laji voi löytyä myös kaupunkien hoitamattomista puistoista ja harvennetuista lepikoista, kunhan suojaisia pesäpaikkoja löytyy vehmaan aluskasvuston kätköistä.

Mustapääkertun kanta (60 000–100 000 paria) on kolminkertaistunut 1990-luvun puolivälin jälkeen. Laji hyötyi metsien pensoittumisesta jo karjan metsälaidunnuksen loputtua sotien jälkeen. Myös nykyaikainen metsätalous luo sopivia ympäristöjä pirstomalla aiemmin yhtenäisiä metsäalueita pienemmiksi, reunaosistaan nopeasti pensoittuviksi metsiköiksi, joiden aluskasvillisuus muuttuu paremman valonsaannin ansiosta entistä rehevämmäksi ja ruohovoittoisemmaksi. Suotuisasta kehityksestä huolimatta mustapääkerttu on edelleen varsin harvalukuinen ja linnuston yleistä monimuotoisuutta ilmentävä laji.

Nuolihaukka

Nuolihaukka on laajalle levinnyt Länsi-Euroopasta Tyynellemerelle asti. Suomessa sitä tavataan etelärannikon saaristosta Metsä-Lappiin asti. Tihein kanta on vesistöjen läheisyydessä, etenkin Kaakkois-Suomen isoilla järvillä. Ravinto koostuu linnuista ja isoista hyönteisistä. Linnuista tärkeimpiä ovat avomaiden linnut, kuten västäräkit, kirviset ja kiurut. Nuolihaukka saalistaa myös nopeita pääskyjä. Hyönteisistä tärkeimpiä ovat varsinkin loppukesällä ja syksyllä runsaina vesistöillä esiintyvät sudenkorennot. Myös jonkin verran lepakoita joutuu nuolihaukan saaliiksi. Pesä sijaitsee useimmiten vanhassa variksenpesässä saareissa tai peltojen metsäsaarekkeissa. Suomen pesimäkannaksi arvioidaan 3 000 paria, ja nuolihaukkakantaa pidetään elinvoimaisena. Petolintuseurannan mukaan laji on jopa runsastunut viime vuosikymmeninä.

Pikkutikka

Pikkutikka on laajalle levinnyt. Sitä pesii Euroopasta Aasiaan, aina Tyynellemerelle asti. Suomessa pikkutikan levinneisyys painottuu etelään, mutta harvakseltaan sitä tavataan pohjoisinta Lappia myöten, missä se viihtyy tunturikoivikoissa. Parhaiten pikkutikan löytää vesistöjen tuntumasta, umpeen kasvavilta niityiltä ja hakamailta, lehdoista sekä rehevistä lehtimetsistä. Vaatimuksena kuitenkin on, että reviiirillä on riittävästi lahoppuuta ravinnon etsimiseen. Pääasiallisesti pikkutikka käyttää ohuissa lahoppuissa ja oksissa piileskeleviä hyönteisiä: kovakuoriaisia sekä niiden, pistiäisten, perhosten ja kärpästen toukkia. Talvisin pikkutikkaa tapaa ruovikoissa etsimässä talvehtivia hyönteisiä ja hämähäkkejä. Laji usein lyöttäytyy tiaisten, hippiäisten ja puukiipijöiden talvisiin sekaparviin. Syksyisin nuoret pikkutikat vaeltavat jonkin verran, mutta muuten laji on paikkalintu.

Pikkutikka on vähentynyt melko voimakkaasti viidenkymmenen vuoden takaisesta tilanteesta, mutta viimeisten vuosikymmenten aikana taantuminen on ilmeisesti pysähtynyt. Kannanarvio on tällä hetkellä 4 000–7 000 paria. Kantaa pienensi mm. rantalehtojen ja hakamaiden väheneminen sekä metsien käsittelyminen, mutta leutojen talvien myötä talvehtiminen on onnistunut paremmin. Pikkutikka poistettiin viimeisimmässä uhanalaisluokituksessa silmälläpidettävistä lajeista.

Pikkutylli

Pikkutylli on laajalle levinnyt laji, jota tavataan suurimmassa osassa Eurooppaa, Pohjois-Afrikassa ja Aasiassa aina Japania ja Filippiinejä myöten. Suomessa levinneisyysalue ulottuu harvalukuisena etelärannikolta Keski-Lappiin asti. Laji suosii luonnollisten avomaiden lisäksi muokattua ympäristöä, kuten sorakuoppia, kaatopaikkoja, tehdasalueita ja erilaisia kenttiä. Reviirillä pitää olla edes jonkin verran kosteita kohtia, joilta linnut hakevat ravinnokseen hyönteisiä ja muita selkärangattomia. Pikkutyllit lähtevät syysmuutolle heinä-syyskuussa ja palaavat huhtikuun lopulla ja toukokuussa. Suomalaisten pikkutyllien talvehtimisalueita ei oikein tunneta, vaikka lajia on rengastettu yli 17 000 yksilöä. Kauimmaisat löydöt ovat Portugalista ja Georgiasta. Lajia talvehtii Afrikassa, mutta osa linnuistamme voi mennä kauaksi eteläiseen Aasiaan.

Pikkutyllin pesimäkannassa ei liene tapahtunut suuria muutoksia viimeisten vuosikymmenien aikana, vaikka lajin suosimia sorakuoppia on paljon maisemoitu eteläisessä Suomessa. Kanta katsotaan edelleen elinvoimaiseksi, ja parimääräksi arvioidaan 4 000–6 000.

Puukiipijä

Puukiipijä on levittäytynyt laajalti Eurooppaan sekä Siperian poikki Tyynellemerelle asti. Se pesii Etelä- ja Keski-Suomessa Lapin eteläosia myöten. Puukiipijä suosii mahdollisimman vanhoja ja luonnontilaisia metsiä, joiden isoilta ja rosopintaisilta puilta se löytää varmimmin hyönteisiä ja hämähäkkejä ravinnokseen. Vanhojen metsien isoista puista löytyy myös todennäköisimmin pesäpaikkoja, rungon ja irti repsottavan kaarnan välisiä rakosia. Puukiipijä on vanhojen kuusimetsien tyyppilintuja, mutta yhtä hyvin sille kelpaavat myös lehti- ja sekametsät, joita tarpeeksi iäkkäinä löytyy kuitenkin paljon vähemmän kuin kuusikoita. Parhailla paikoillakin puukiipijä on aina harvalukuinen, ja nuorehkojen metsien hallitsemilta seuduilta se puuttuu kokonaan. Pesimätiheys on korkein Lounais-Suomessa.

Puukiipijä on menettänyt huomattavasti parhaita pesimäympäristöjä vanhojen metsien laajojen hakkuiden tähden, mutta toisaalta talvehtiva kannanosa on selviytynyt keskimäärin leudontuneiden talvien yli aiempaa paremmin. Lisäksi lintuharrastajat ovat auttaneet lajia ripustamalla metsiin puukiipijälle sopivia erikoispönttöjä. Pesimäkantamme vaihdellee noin 70 000–200 000 parin välillä talvien ankaruuden mukaan.

Tiltalti

Tiltalttia esiintyy Euroopasta Tyynellemerelle asti. Tiltaltin eri alalajeja ollaan tätä nykyä määrittelemässä omiksi lajeikseen. Laji pesii Suomessa kuusivyöhykkeellä, runsaampana Etelä- ja Keski-Suomessa ja harvinaisempana Lapissa. Suomalaiset linnut talvehtivat lähinnä trooppisessa Afrikassa, jonkin verran myös Välimeren ympäristössä. Tiltalti viihtyy vanhoissa tai keski-ikäisissä kuusivaltaisissa metsissä ja on vaatelias elinympäristönsä suhteen. Sen reviiri on selvästi laajempi kuin lähisukulaisten pajulinnun, ja tiltalti suosii metsän keskiosia, pajulintu taas viihtyy avoimemmilla metsän reuna-alueilla.

Parimääräksi nykyään arvioidaan 250 000–300 000, kun se puoli vuosisataa sitten oli vielä tuplasti suurempi. Tiltalti on ilmeisesti kärsinyt metsien pirstoutumisesta ja nuorentumisesta. Myös talvehtimisalueiden sademäärien vähenemistä on epäilty osasyiksi kannan pienentymiseen. Kuitenkin uusimmassa uhanalaisarvioinnissa tiltaltin pesimäkanta määriteltiin elinvoimaiseksi.

Varpushaukka

Varpushaukka on levinnyt koko palearktiselle alueelle Atlantilta Tyynellemerelle. Suomessa varpushaukkaa pesii etelärannikolta Metsä-Lappiin asti. Kanta on tihein Etelä-Suomessa, ja laji on runsain päiväpetolintumme. Perinteisesti varpushaukka pesii tiheissä korvissa, mutta viime aikoina sitä on tavattu taimikoissa ja nuorissa metsissä, jopa aivan asutuksen tuntumassa. Se käyttää lähes yksinomaan varpuslintuja ravintonaan, jonkin verran pikkunisäkkäitä ja talvisin kaupunkien puluja.

Suomen varpushaukat talvehtivat eri puolilla Eurooppaa, pieni osa jää meille talvehtimaan lintujen ruokintapaikkojen tuntumaan.

Varpushaukkakannaksi arvioidaan tuoreimmassa lintuatlaksessa 7 000–10 000 paria. Kanta on ollut jonkin verran laskussa, mutta vuoden 2010 uhanalaistarkastelussa laji on kuitenkin arvioitu elinvoimaiseksi.

Viitakerttunen

Viitakerttunen on linnustomme tulokaslaji kaakosta, missä sitä tavataan Venäjältä Keski-Aasiaan. Ensimmäiset havainnot nykyalueillamme tehtiin 1930-luvulla. Laji viihtyy Etelä- ja Keski-Suomen pensaikkoalueilla, joissa on aluskasvillisuutena esim. vadelmaa, horsmaa tai mesiangervoa. Useimmiten lähistöllä on vesistöä. Tällaisia sopivia pesimäympäristöjä syntyy pensoittuville pelloille, hylättyihin puutarhoihin, teiden varsille ja muille joutomaille. Kilpailu näillä paikoilla on vähäistä, joten se voi olla yksi syy viitakerttusen poikkeuksellisen nopeaan leviämiseen meille ja Baltiaan. Muualla Länsi-Euroopassa se on vielä vähälukuinen. Suomen pesimäkannaksi arvioidaan 5 000–15 000 paria. Vuosivaihtelut ovat suuret, lämpiminä kaakkoisvirtauksisina loppukeväänä yksilömäärät ovat korkeimmillaan. Levinneisyysalueen painopiste on edelleen Kaakkois- ja Itä-Suomessa. Viitakerttusia on selvästi vähemmän länsirannikolla.

Lähteet

Koskimies, P. 2005: Suomen lintuopas. – WSOY, Helsinki.

Lokki, J & Palmgren, J. 1990: Suomen ja Pohjolan linnut. – WSOY, Hongkong.

Luonnontieteellinen keskusmuseo, Rengastustoimiston tietokanta. Viitattu 22.10.2010.

Solonen, T. 1985: Suomen linnusto. – SLY:n lintutieto, Helsinki.

Valkama, J., Vepsäläinen, V. & Lehikoinen, A. 2011: Suomen III Lintuatlas. – Luonnontieteellinen keskusmuseo ja ympäristöministeriö. <<http://atlas3.lintuatlas.fi>> (viitattu [15.9.2011]) ISBN 978-952-10-6918-5.

Väisänen, R., Lammi, E. & Koskimies, P. 1998. Muuttuva pesimälinnusto. – Otavan kirjapaino, Keuruu.

Lansantie 3 D
02610 Espoo
<http://www.faunatica.fi/>

Pekka Robert Sundell
p. 0400 – 783 355

Toimitusjohtaja
pekka.sundell@faunatica.fi

Marko Nieminen
p. 0400 – 628 328

Dosentti, tutkimuspäällikkö
marko.nieminen@faunatica.fi

Kari Nupponen
p. 0400 – 333 688

FM, projektipäällikkö
kari.nuppola@faunatica.fi

Aapo Ahola
p. 050 – 562 2751

LuK, tutkimussuunnittelija
aapo.ahola@faunatica.fi

Elina Manninen
p. 050 – 538 4777

FM, tutkimussuunnittelija
elina.manninen@faunatica.fi